

คู่มือการปฏิบัติศาสนพิธี

พิธี คือ แนวทางหรือข้อเสนอแนะการปฏิบัติงานที่เป็นรูปแบบเป็นต้นว่า งานใดสมควรจะดำเนินการอย่างไร เมื่อได้ดำเนินการตามแนวทางหรือข้อเสนอแนะนั้นแล้ว งานเหล่านั้นจะดำเนินไปด้วยความราบรื่น รวดเร็ว เรียบร้อย ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีสำเร็จลุล่วงตามจุดหมายหมายของงาน ไม่ขัดข้องหรือวุ่นวาย พิธีเป็นวัฒนธรรมของชาติ เป็นวิถีชีวิตของประชาชน ในแต่ละสังคมจะมีวิธีการที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตามความเชื่อของคนในสังคมนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ พิธีจึงมีรูปแบบการปฏิบัติหลากหลาย แม้ในปัจจุบันก็มีรูปแบบการปฏิบัติพิธีแตกออกไปตามความเห็นของแต่ละสำนัก ทำให้มีข้อถกเถียงกันเสมอเพื่อจุดหมายที่จะให้กานปฏิบัติพิธีมีรูปแบบและแนวทางการปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน จึงได้รวบรวมแนวปฏิบัติพิธีที่เป็นแนวกลางๆ มาแสดงไว้เป็นข้อสังเกต

ในการจัดงานศาสนพิธี คือการประกอบพิธีทางศาสนา จะมีบุคคลประเภทหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องพิธี มีชื่อเรียกกันหลากหลาย เช่น มรรคทายก อุบาสก เจ้าหน้าที เจ้าพนักงาน แต่ในที่นี้จะขอเรียกบุคคลนี้ว่า ศาสนพิธีกร แปลว่า ผู้ดำเนินการพิธีทางศาสนา ศาสนพิธีกรนี้มีหน้าที่ควบคุม ปฏิบัติ จัดการ ตลอดจนให้คำแนะนำให้คำปรึกษาในการจัดพิธีการทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธีกรที่ดี จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติหลายประการเป็นต้นว่า

- มีความรอบรู้ในเรื่องศาสนพิธีอย่างกว้างขวาง ละเอียด ลึกซึ้ง
- มีความสามารถในการปฏิบัติงาน ไม่เคอะเขิน ง่าย ตกประหม่า
- มีความรอบคอบ ละเอียดถี่ถ้วนในเรื่องอุปกรณ์และลำดับพิธี ไม่ประมาท
- มีกิริยาจาจา และมารยาทเรียบร้อย การแต่งกายการวางตนเหมาะสม
- มีการตัดสินใจที่ฉับไวและถูกต้อง สามารถแก้ไขข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในพิธีได้ทันการ

ศาสนพิธีเบื้องต้น

ศาสนพิธี คือพิธีทางศาสนา ในที่นี้หมายถึงศาสนาพุทธแบ่งลักษณะ รูปแบบ ประเภทออกไปได้มากมาย เช่น พิธีงานมงคล พิธีงานอวมงคล พิธีงานราษฎร์ พิธีงานหลวง พิธีงานทางราชการ พิธีงานชาวบ้าน ฯลฯ หนังสือศาสนพิธีฉบับกรมการศาสนา ได้รวบรวมพิธีเหล่านั้นไว้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. กุศลพิธี ได้แก่ พิธีที่ประกอบขึ้นเพื่อความดี เพื่อสิริมงคลเฉพาะตน เช่น พิธีอุปสมบท พิธีรักษาศูโบสถ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เป็นต้น
๒. บุญพิธี ได้แก่ พิธีที่ประกอบขึ้นเพื่อบุญกุศลและความเป็นสิริมงคลแก่ตน ครอบครัว ญาติมิตร ผู้ที่เคารพรักใคร่ นับถือแก่สถานที่ หรือเพื่อบุคคลที่ล่วงลับใดๆ ที่ประสงค์จะอุทิศผลบุญไปให้
๓. ทานพิธี ได้แก่ พิธีถวายสิ่งของต่างๆ ทั้งที่เป็นการถวายแก่ส่วนรวม เช่น สังฆทาน กฐินทาน หรือถวายเฉพาะบุคคล เช่น ถวายยารักษาโรค ถวายอาหาร ถวายไทยธรรม เป็นต้น

๔. ปกัณกะพิธี ได้แก่ พิธีเบ็ดเตล็ดที่ไม่อยู่ใน ๓ ประเภท ข้างต้น เช่น พิธีพุทธาภิเษก พิธีมังคลาภิเษก พิธีวางศิลาฤกษ์ พิธียกช่อฟ้า เป็นต้น

ในพิธีทั้ง ๔ ประเภทนั้น ถ้าจะกล่าวให้สั้นลง คงได้ ๒ ประเภท คือ งานมงคล ได้แก่ พิธีที่ประกอบเพื่อความดี ความสุข ความเจริญ บุญกุศล สิริมงคล ทั้งแก่ตน สถานที่ และผู้อื่น กับงานอวมงคล ได้แก่ พิธีประกอบเพื่อถวายเป็นอุทิศบุญกุศลให้ผู้อื่น รวมความว่างานศาสนพิธีต่างๆ ที่จัดกันทั่วไปมีจุดมุ่งหมายเพียง ๒ ประการนี้เท่านั้นศาสนพิธีกรที่จะปฏิบัติพิธีต่างๆ พึงศึกษาหลักการของศาสนพิธีทั้ง ๒ ประเภทนั้น การจัดพิธีดังกล่าวมีรูปแบบการจัดเป็น ๒ ลักษณะ คือ พิธีที่ชาวบ้านจัดกันตามประเพณีนิยม การจัดลักษณะนี้ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ต่างปฏิบัติตามความเชื่อที่ถือปฏิบัติกันสืบๆ มาจนเคยชินเคยปฏิบัติมาเช่นไร ก็ปฏิบัติไปเช่นนั้น ตามแบบของวัด ตามแบบของหมู่บ้าน หรือของสังคมนั้นๆ วัดหนึ่ง หมู่บ้านหนึ่ง สังคมหนึ่งก็จัดกันไปตามแบบของตนๆ ลักษณะนี้ขอเรียกว่า พิธีแบบชาวบ้านหรือพิธีท้องถิ่นและพิธีที่ส่วนราชการต่างๆ จัดขึ้น มีรูปแบบ ขั้นตอน มีกำหนดเวลาไม่ว่าจะจัดที่ตำบล อำเภอ จังหวัดอะไร ก็จะปฏิบัติเหมือนกัน การจัดพิธีลักษณะเช่นนี้เรียกว่า พิธีแบบทางราชการ การจัดพิธีทั้ง ๒ ลักษณะนั้น มีลำดับขั้นตอนใหญ่ๆ คือ

- * เตรียมการ ปฏิบัติก่อนจะจัดงานพิธี
- * ปฏิบัติการ ปฏิบัติก่อนพิธีและระหว่างพิธี
- * สรุปรงาน ปฏิบัติหลังเสร็จพิธี

การเตรียมการ

การเตรียมการ คือ การวางแผนที่จะทำงาน ศาสนพิธีกรจะจัดงานพิธีอย่างใดอย่างหนึ่งจะต้องวางแผนและจัดแผนไว้เป็นหมวดๆ เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติ หรือในการมอบหมายการปฏิบัติและต้องวางแผนไว้ด้วยว่า ใครจะต้องทำ ทำอะไร สิ่งใดทำก่อน สิ่งใดทำทีหลัง ทำอย่างไร เกี่ยวข้องกับผู้ใดบ้าง การเตรียมการนี้แบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะยาว ระยะกลาง ระยะสั้น ขอแสดงตัวอย่างการเตรียมการไว้คร่าวๆ ดังนี้

- * การเตรียมสถานที่ สถานที่ที่จะใช้จัดงาน
- * การเตรียมอุปกรณ์ อุปกรณ์ที่ต้องใช้ในงาน
- * การเตรียมบุคลากร บุคคลสำคัญในงาน
- * การเตรียมเวลา ระยะเวลาในการจัดงาน
- * การเตรียมกำหนดการ รายละเอียดและขั้นตอนของงาน

การเตรียมการระยะยาว

การเตรียมสถานที่

สถานที่ที่จะจัดพิธีมีความสำคัญมากอย่างหนึ่ง งานพิธีต่างๆ จะดูโอ้อ่า สวยงาม อดังการล้วนอาศัยสถานที่อันเหมาะสม ศาสนพิธีกรเมื่อได้รับมอบหมายให้จัดงาน ต้องคำนึงถึงเรื่องสถานที่ก่อนว่าสมควรจะใช้เป็นสถานที่จัดงานหรือไม่ โดยใช้หลักการกว้างๆ ดังนี้

- กว้างขวาง เพียงพอต่อการรองรับผู้มาร่วมพิธี
- สะอาด ไม่มีสิ่งรบกวน ไม่สกปรก หรือมีกลิ่นเหม็น อากาศถ่ายเทได้ดี ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม
- สะดวก สบาย ทางเข้า-ออก ที่จอดรถ ห้องน้ำ ห้องสุขา
- เหมาะสมกับงาน เช่น งานมงคล หรืองานอวมงคล ชั้นบนหรือชั้นล่าง

การเตรียมอุปกรณ์

ในการจัดพิธีต่างๆ ต้องมีอุปกรณ์ในการจัดทั้งสิ้น ศาสนพิธีกรจะต้องทราบว่า งานพิธีใด ใช้ อุปกรณ์อะไร แล้วจึงจัดเตรียมอุปกรณ์เหล่านั้น ให้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และจัดเตรียมให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้งานได้ที่ อุปกรณ์ในการจัดพิธีนั้นมี ๒ ประเภท คือ

๑. อุปกรณ์ทั่วไป เช่น โต๊ะหมู่บูชา กระจก รูป เชิงเทียน แจกัน กระจกใส ที่กรวดน้ำ อาสนะ พระสงฆ์ หรือเครื่องรับรองอื่นๆ ฯลฯ
๒. อุปกรณ์เฉพาะพิธี เช่น สายสัญญาณ ชั้นน้ำมนต์ ที่พรมน้ำมนต์ สายโยง ภูเขาโยง แถบทอง รูป เทียนแพ กรวยกระทงดอกไม้ แป้งเจิม

อุปกรณ์ทั่วไปประกอบด้วย

- พระพุทธรูป ขนาดพอเหมาะสมกับโต๊ะหมู่บูชา ไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป
- แจกันกระจก รูป เชิงเทียน ดอกไม้ พานพุ่ม และรูปเทียนบูชา
- อาสน์สงฆ์พร้อมเครื่องปูลาด เช่น พรม เสื้อผ้าขาว และอาสนะสำหรับพระสงฆ์นั่ง
- เครื่องรับรองพระสงฆ์ เช่น ที่ตั้งพัดพร้อมพัดรอง แก้วน้ำ พร้อมน้ำร้อน น้ำเย็น กระจกเช็ดมือ กระจกใส โต๊ะ ตะลุ่ม พาน ถาด ตามความจำเป็นที่ต้องใช้
- โต๊ะวางเครื่องไทยธรรม วางข้าวพระพุทธ วางอาหารคาว-หวาน
- เชิงเทียนพร้อมเทียนชนวน เชื้อชนวน สำลี ไฟแช็ก มีด หรือกรรไกรเล็ก เทปขาวใส
- เครื่องขยายเสียงพร้อมอุปกรณ์ เช่น ไมโครโฟน ขาดังตามความจำเป็นที่จะใช้
- ชุดข้าวพระพุทธ โต๊ะรอง ผ้าปูโต๊ะ ชุดอาหารคาว-หวานและจุดปัจจัยไทยธรรม
- ใบบวาราณาพร้อมซอง
- แก้วน้ำพร้อมน้ำดื่มสำหรับประธานพิธี
- ที่กรวดน้ำพร้อมน้ำ
- สิ่งของอื่นๆที่ต้องใช้

อุปกรณ์เฉพาะพิธี ประกอบด้วย

อุปกรณ์ที่ใช้เฉพาะงานพิธีมงคล เช่น

- สายสัญญาณพร้อมพานรอง ๒ ใบ

- ชั้นน้ำมนต์พร้อมน้ำ และเทียนสำหรับทำน้ำมนต์ที่พรมน้ำมนต์ และสิ่งอื่นๆ ตามลักษณะงาน เช่น ทองคำเปลว แป้งเจิม ผ้าสี พวงมาลัยมงคลแฝด ฯลฯ

อุปกรณ์เฉพาะงานอวมงคล เช่น

- สายโยง แลบทอง ภูเขาโยง รองภูเขาโยงพร้อมพานรอง
- เครื่องทองน้อย รูปไม้ระกำ และเทียนพร้อม โต๊ะวาง
- ตู้พระอภิธรรมพร้อมที่บูชา พัดรอง ๔ ค้ำ สำหรับพระสวด
- ผ้าไตร หรือผ้าอื่นสำหรับทอดเพื่อพระสงฆ์บังสุกุลพร้อมพานรอง ฯลฯ

อุปกรณ์งานพิธีแสดงพระธรรมเทศนา เช่น

- ธรรมาสน์โต๊ะรองสำหรับพระสงฆ์ขึ้น อาสนะปูนั่ง กระโถนเล็ก กระดาษเช็ดมือ
- คัมภีร์เทศน์พร้อมพานรอง และพานรองสำหรับให้ศีล
- โต๊ะวางเครื่องกัณฑ์เทศน์พร้อมพาน โตก ตะลุ่ม
- เชิงเทียนพร้อมเทียนส่องธรรม เครื่องทองน้อย พร้อมเทียนและรูปไม้ระกำ ที่กรวดน้ำพร้อมน้ำและโต๊ะวางด้านหน้าประธานพิธี
- ไมโครโฟนสำหรับพระเทศน์ และสำหรับผู้อาราธนา
- น้ำฉันสำหรับพระเทศน์ (งานหลวงไม่ถวายน้ำฉันธรรมาสน์)

อุปกรณ์งานพิธีถวายพระกฐินพระราชทาน เช่น

- พระบรมฉายาลักษณ์พร้อมโต๊ะหมู่สำหรับประดิษฐาน
- ตะลุ่มสำหรับวางผ้าพระกฐิน
- เครื่องราชสักการะ (รูปเทียนแพ กรวยดอกไม้)
- เทป หรือซีดีเพลงสรรเสริญพระบารมี
- พานแว่นฟ้าสำหรับวางผ้าพระกฐิน พานวางเทียน พระปาติโมกข์พร้อมโต๊ะรอง ตั้งด้านหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒

การจัดโต๊ะหมู่บูชา

ในงานพิธีต่างๆ อุปกรณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะขาดเสียมิได้ คือ โต๊ะหมู่บูชา งานพิธีต่างๆ ที่มีการจัดโต๊ะหมู่บูชา ศาสนพิธีกรต้องมีความรู้และเข้าใจในการจัดโต๊ะหมู่บูชาไม่ว่าจะเป็นหมู่ ๘ หมู่ ๗ หมู่ ๕ หรือหมู่อื่นๆ ซึ่งมีขนาดแตกต่างกันเป็น ๓ ขนาด คือ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ตลอดถึงสิ่งประกอบบนโต๊ะหมู่เหล่านั้นก็มีขนาดต่างๆ กัน ในพิธีใด ต้องจัดอย่างไร จะต้องใช้โต๊ะหมู่บูชาและสิ่งประกอบขนาดไหนใช้เครื่องประกอบอย่างไร ต้องดูความเหมาะสมกับสถานที่และพิธีที่จะจัด วิธีการจัดโต๊ะหมู่บูชาในพิธีต่างๆ ไป มี ๔ ประเภทดังนี้

๑. การจัดโต๊ะหมู่บูชาในพิธีสงฆ์ คือในงานพิธีมงคลหรืองานพิธีอวมงคลที่นิมนต์พระสงฆ์มา สวดหรือเจริญพระพุทธมนต์จัดแบบธรรมดา ที่จำเป็นต้องมี คือ พระพุทธรูปขนาดพอเหมาะ

กับโตะหมู่บูชา พระพุทธรูปนี้ใช้ได้ทุกปาง ที่นิยมกันมาก คือ ปางมารวิชัย กับปางสมาธิ ไม่นิยมนำพระเครื่องมาเป็นพระประธานที่โตะหมู่บูชาพระพุทธรูปประดิษฐานที่โตะหมู่ตัวกลางแถวบน จัดตั้งกระถางรูป เชิงเทียนบูชา ที่โตะตัวกลางแถวล่าง แจกกันดอกไม้ประดับหรือพานพุ่ม วางที่โตะต่างๆ ตามความสวยงาม การจัดโตะหมู่ในพิธีสงฆ์นี้นิยมจัดไว้ด้านขวามือพระสงฆ์ ไม่ประดับธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์

๒. การจัดโตะหมู่งานประชุมอบรมสัมมนา การจัดโตะหมู่บูชาในงานนี้ จัดเหมือนในพิธีสงฆ์ต่างกันแต่เพียงเพิ่มธงชาติไทยและพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ โดยจัดตั้งธงชาติไว้ด้านขวา และตั้งพระบรมฉายาลักษณ์ไว้ด้านซ้ายของพระพุทธรูป จัดให้ธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ต่ำกว่าพระพุทธรูปเล็กน้อย และตั้งไว้ทางด้านขวาของเวที
๓. การจัดโตะหมู่ถวายราชสักการะ รับเสด็จฯ งานกฐินพระราชทาน การจัดโตะหมู่แบบที่สามนี้ ประดิษฐานพระบรมรูปหรือพระบรมฉายาลักษณ์แทนพระพุทธรูป ตั้งพานเครื่องราชสักการะ (รูปเทียนแพ กรวยดอกไม้วางบนพาน) แทนกระถางรูป เชิงเทียน ที่โตะหมู่ตัวกลาง แถวล่าง โตะอื่นที่เหลือ วางแจกันดอกไม้ พานพุ่มตามความสวยงาม สำหรับงานพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน โตะหมู่ตัวกลาง แถวบน ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ วางตะลุ่มหรือพานผ้าพระกฐินไว้ที่โตะหมู่ตัวกลางแถวกลาง นอกนั้นจัดเหมือนกัน ไม่นิยมประดับธงใดๆติดกับโตะหมู่ เพราะลมอาจพัดธงสะบัดถูกลีงของต่างๆ บนโตะหมู่ตกหล่นเสียหาย ควรประดับธงให้ห่างออกไปพอสมควร การจัดโตะหมู่ถวายราชสักการะนี้หากถวายราชสักการะพระมหากษัตริย์ที่สวรรคตแล้ว ให้ใช้เครื่องทองน้อย ตั้งที่โตะหมู่ตัวกลางแถวล่างแทนพานรูปเทียนแพกรวยดอกไม้

อนึ่ง กรวยดอกไม้ นั้น หากตั้งถวายราชสักการะประจำที่ไม่มีพิธีเปิด เช่น การตั้งในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา หน้าสถานที่ราชการให้เปิดฝากรวยไว้ แต่ถ้าตั้งเพื่อประกอบพิธีถวายพระพรชัยมงคลต้องปิดฝากรวยไว้ก่อน ถึงเวลาประกอบพิธี ประธานพิธีจึงจะเปิดในกรณีเครื่องทองน้อยก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน ถ้าตั้งถวายราชสักการะไม่มีพิธีอะไร ไม่ต้องจุดรูปเทียนต่อเมื่อมีพิธี เช่น บำเพ็ญกุศลอุทิศถวายจึงจุดรูปเทียน

๔. การจัดโตะหมู่บูชาหน้าศพ การจัดโตะหมู่บูชาลักษณะนี้ไม่มีรูปแบบแน่นอน เพียงแต่จัดประดับดอกไม้ให้สวยงาม ส่วนที่บูชาจะใช้เครื่องทองน้อยหรือกระถางรูปเชิงเทียนก็ได้ งานใหญ่ๆ โดยเฉพาะงานของพระสงฆ์นิยมตั้งเครื่องทองน้อย ๒ ชุด สำหรับบูชาสงฆ์ชุดหนึ่ง สำหรับศพฆราวาสอีกชุดหนึ่ง ใช้โตะหมู่ ๒ ตัว สูงต่ำลดหลั่นกันลงมาตัวสูงวางด้านในไว้วางเครื่องทองน้อยสำหรับศพฆราวาส ตัวต่ำวางด้านนอกสำหรับเจ้าภาพบูชาศพ การตั้งเครื่องทองน้อยนั้นมีข้อสังเกตง่ายๆ ว่า จะบูชาสิ่งใดให้หันดอกไม้ไปทางนั้น ส่วนการจัดโตะหมู่บูชา อัฐิ รูปภาพ ป้ายชื่อ รูปหล่อ ในการทำบุญอุทิศ ให้จัดลักษณะเดียวกับโตะหมู่ถวายราชสักการะพระมหากษัตริย์ที่สวรรคตแล้ว

อนึ่ง ในงานศพทั่วไป ที่บูชาหมักมี ๒ ประเภท คือ

๑. ที่บูชาสาธารณะ

๒. ที่บูชาในพิธีการ

ประเภทที่ ๑ สำหรับบุคคลทั่วไป จุคนุชาศพ นิยมใช้กระถางรูปขนาดใหญ่ จุคนุชาได้ตลอดเวลา

ประเภทที่ ๒ ประธานพิธีหรือเจ้าภาพจะจุดเวลาจะมีพิธี เช่น ก่อนพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม เป็นต้น การจัดโต๊ะหมู่ทุกประเภท ต้องสะอาด ไม่รกรุงรัง ไม่เก็บสิ่งของ เช่น ชองรูป กล่องเทียน ไว้ใต้หรือด้านหลังโต๊ะหมู่

การเตรียมบุคลากร

บุคลากร คือบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในงานอย่างชัดเจน ที่ต้องปฏิบัติในพิธีนั้นๆ อันได้แก่ พระสงฆ์ ประธานพิธี ประชาสัมพันธ์ ศาสนพิธีกรผู้ช่วย ตลอดถึงผู้จะเชิญมาร่วมงาน บุคลากรนั้นจะต้องเตรียมการดังนี้

- พระสงฆ์ ต้องนิมนต์ไว้ก่อนงาน แจ้งรายละเอียดว่า เป็นงานอะไร แจ้งวันที่เวลา และสถานที่จัดงานด้วย ควรจัดทำบัญชีพระสงฆ์ในพิธี ถ้ามีหลายพิธีให้แยกบัญชีเป็นชุดๆ เพื่อความสะดวกในการจัดพระสงฆ์ และถวายจัดปัจจัยไทยธรรม และควรใส่เบอร์โทรศัพท์สำหรับติดต่อไว้ด้วย
- ประธานพิธีต้องนัดวัน เวลา และแจ้งขั้นตอนการปฏิบัติในพิธีให้ทราบไว้ก่อน
- ประชาสัมพันธ์ ต้องประสานในรายละเอียดของงานและกำหนดตัวบุคคลให้แน่นอน
- ศาสนพิธีกร ศาสนพิธีกรผู้ช่วย ต้องนัดหมายการแต่งกายอธิบายรายละเอียดขั้นตอนของงาน และมอบหมายหน้าที่ของแต่ละคนให้เรียบร้อย
- ผู้ที่จะเชิญมาร่วมงาน ต้องเชิญไว้ก่อนงานพอสมควร

การเตรียมเวลา

งานที่เป็นทางการ งานที่มีรูปแบบมีกำหนดการ เรื่องเวลาเป็นสิ่งสำคัญ ศาสนพิธีกรจะต้องจัดลำดับของพิธีนั้นๆ ให้เหมาะสมเพราะบางรายการเป็นเวลาบังคับ เช่น เวลาฤกษ์ เวลาพระสงฆ์ฉันภัตตาหาร เป็นต้น และต้องคำนึงว่าแต่ละขั้นตอนจะต้องใช้เวลาเท่าไรเพื่อสะดวกในการกำหนดเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดพิธี จุดใหญ่ๆ ของเวลาที่ต้องเตรียม คือ

- เวลาเริ่มต้นพิธี ผู้ร่วมงานประชุมพร้อมกัน
- เวลาที่ประธานจะเดินทางถึง จุดรูปเทียนเริ่มเข้าพิธี
- เวลาฤกษ์ของพิธี เช่น เวลาวางศิลาฤกษ์ เปิดอาคาร
- เวลาสิ้นสุดงาน

การเตรียมเวลานี้ ต้องเพื่อเหลือเผื่อขาดไว้บ้าง เมื่อกำหนดกำหนดเวลาได้แล้ว ให้เขียนเวลาที่ สำคัญๆ ลงไว้ในกำหนดการ เช่น เวลาเริ่ม เวลาบังคับ เวลาสิ้นสุด ไม่ควรใส่เวลาทุกขั้นตอนของพิธีในกำหนดการ ควรปล่อยไว้ให้ยืดหยุ่นได้ตามสมควร

การเตรียมกำหนดการ

กำหนดการเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินพิธีต่างๆ เพราะกำหนดการนั้นจะเป็นเอกสาร ที่บอกลักษณะของงานบอกสถานที่ วัน เวลาในการจัดงาน บอกลำดับขั้นตอนบอกการแต่งกายตลอดถึงบอกว่าใคร เป็นเจ้าของงานนั้นๆ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจตรงกันการจัดเตรียมกำหนดการนั้นมี ๓ ขั้นตอน คือ

๑. การเขียนกำหนดการ
๒. การประสานกำหนดการ
๓. การปฏิบัติกำหนดการ
๑. การเขียนกำหนดการ คือ การจัดทำเอกสารแสดงลำดับขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติในงานแบ่ง ออกเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงต้น เขียนบอกชื่องาน สถานที่ วัน เวลา ที่จะจัดงาน ช่วงกลาง ลำดับ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน ตั้งแต่เริ่มต้นที่จนถึงสุดท้ายของงานนั้น ช่วงท้ายเขียนบอกการแต่งกาย และเขียนบอกชื่อเจ้าของงานและบอกเบอร์โทรศัพท์ติดต่อ จะแสดงตัวอย่างพอเป็นแนวทาง ดังนี้

กำหนดการ

พิธี.....(ทำอะไร)

ณ มณฑลพิธี.....(ที่ไหน)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.เวลา.....(เมื่อไร)

เวลา.....น. * ผู้มีเกียรติ.....พร้อมกัน ณ สถานที่ประกอบพิธี

เวลา.....น. * ประธานพิธีเดินทางถึงสถานที่ประกอบพิธี

* จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

* หากเป็นงานอวมงคลจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยบูชาอิศวรด้วย

* เจ้าหน้าที่อาราธนาศีล

* พระสงฆ์ให้ศีล

* เจ้าหน้าที่อาราธนาพระปริตร

* พระสงฆ์เจริญ (สวด) พระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. * ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์

* ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม (ประธานและผู้มีเกียรติ ทอดผ้าป่าบังสุกุล/ พระสงฆ์

พิจารณาผ้าบังสุกุล)

* พระสงฆ์อนุโมทนา

* ประธานกรวดน้ำ รับพร

* พระสงฆ์พรมน้ำพระพุทธมนต์ เป็นเสร็จพิธี

เวลา ๑๒.๐๐ น. * รับประทานอาหารร่วมกัน

การแต่งกาย เครื่องแบบสีทึบสีทึบ

ฝ่ายพิธี กองศาสนูปถัมภ์

ชุดสากล ชุดสุภาพ

กรมการศาสนา

โทร.๐ ๒๔๒๒ ๘๘๐๘

การเขียนกำหนดการดังกล่าว หากมีช่างงานเสด็จฯ ไม่นิยมใส่ชื่อประธาน คงใช้เพียงว่า ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร เท่านั้น ศาสนพิธีกรต้องศึกษาพิธีนั้นๆ ก่อนว่า มีขั้นตอนรูปแบบอย่างไร จึงลงมือเขียนไปตามลำดับขั้นตอนของงานนั้นๆ

๒. การประสานกำหนดการ คือ การแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบกำหนดการก่อนงาน เช่น พระสงฆ์ ประธานพิธี ประชาสัมพันธ์ (โฆษก) และศาสนพิธีกร เพื่อทราบลักษณะงานและแนวปฏิบัติ
๓. การปฏิบัติกำหนดการ คือ การปฏิบัติพิธีโดยยึดกำหนดการเป็นหลัก ไม่ตัดทอนเพิ่มเติม หรือ สลับขั้นตอน หากมีกรณีฉุกเฉินศาสนพิธีกรต้องตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น และแจ้งผู้เกี่ยวข้องให้ทราบทันที

การเตรียมการระยะกลาง

ส่วนที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการเตรียมการระยะยาวต้องเตรียมการก่อนจะจัดงานหลายๆ วัน แต่เมื่อใกล้งานเข้ามา ศาสนพิธีกรต้องเตรียมการอีกช่วงหนึ่ง เช่น การทำความสะอาดสถานที่ จัดอาสน์สงฆ์ จัดเก้าอี้รับแขก ทำความสะอาดและจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา จัดวางสิ่งของเครื่องใช้ ตัวอย่างเช่น

- อัญเชิญพระพุทธรูปประดิษฐานบนโต๊ะหมู่บูชา
- จัดดอกไม้ กระจ่างรูป เชิงเทียน พานพุ่ม ประดับโต๊ะหมู่บูชาให้สวยงาม
- จัดปูลาดอาสนะพระสงฆ์ วางเครื่องรับรอง เช่น กระจาด กระจาดเช็ดมือ แก้วน้ำ
- จัดที่ตั้งพักรองให้ครบตามจำนวนพระสงฆ์ โดยวางไว้ด้านขวามือของพระสงฆ์ (ยกเว้นกรณีมีความจำเป็น)
- วางสายสัญญาณเวียนขวาตามเข็มนาฬิกา รวมถึงด้านหลังพระพุทธรูปแล้ววางที่ฐานพระพุทธรูปเวียนขวา ๓ รอบให้เหลือกลุ่มสายสัญญาณสำหรับพระสงฆ์ถือ ใส่พานวางไว้ด้านหน้าประธานสงฆ์ วางพานรองสายสัญญาณไว้ท้ายสงฆ์ด้วย ในงานพระราชพิธี พระราชกุศลพิธี หรืองานเสด็จพระราชดำเนิน ไม่วางสายสัญญาณที่ฐานพระพุทธรูปในช่วงที่ขอบโต๊ะหมู่ตัวที่ประดิษฐานพระพุทธรูปแล้วผูกยึดที่หลังตั้งพักรอง พักรอง เหลือกลุ่มสายสัญญาณสำหรับพระสงฆ์ถือใส่พานวางไว้ด้านหน้าประธานสงฆ์ ในพิธีงานมงคลอื่นๆ จะวางเช่นเดียวกับงานหลวงก็ได้ ไม่มีข้อห้าม
- โยงสายโยง (หรือใช้แถบทอง) จากศพหรืออัฐิ ภาพถ่ายป้ายอุทิศ เดินสายชิดฝาผนัง ผ่านด้านหลังโต๊ะหมู่บูชาไม่ควรเกาะที่โต๊ะหมู่ ควรเดินสายโยงให้ต่ำกว่าพระพุทธรูปไปออกระหว่างประธานสงฆ์กับโต๊ะหมู่บูชา แล้วเชื่อมต่อที่พานงูษาโยงซึ่งตั้งอยู่ด้านหน้าประธาน

สงฆ์ ภูษาโยงนั้นต้องวัดความยาวที่จะใช้ลาดในพิธีแล้วผูกด้วยเชือกหรือลวดเส้นเล็กๆ กัน ส่วนที่เหลือไว้

การเตรียมการระยะสั้น

การเตรียมการในระยะสั้นนี้ เป็นการเตรียมการที่ไม่อาจทำไว้ก่อนเป็นเวลานานๆ ได้ ด้วยเหตุว่า หากเตรียมไว้นาน สิ่งที่เตรียมการนั้นจะใช้ไม่ได้ หรือต้องเตรียมใหม่ เช่น

- ทาเชืชนวนที่รูปเทียนบูชา เทียนทำน้ำมันต์ เทียนส่องธรรม รูปเทียนที่เครื่องทองน้อย เทียนชนวน เพื่อให้แน่ใจว่าจุดติดรูปทุกดอกเทียนทุกเล่มโดยง่าย ควรทาเชืชนวนไว้ก่อนพิธีไม่เกิน ๑ ชั่วโมง หากทาไว้นานกว่านั้น อาจจุดติดช้าหรือจุดไม่ติด เชืชนวนสำหรับทารูปเทียนนั้น มีวิธีทำดังนี้
- ๑. ใช้ขวดแก้ว ฝาโลหะขนาดพอสมควร ล้างเช็ดให้สะอาด
- ๒. ใช้เศษเทียนขี้ผึ้ง ตัดเป็นชิ้นเล็กๆ ใส่ขวดพอประมาณ
- ๓. ใช้น้ำมันเบนซิน ใส่ในขวดให้ท่วมเทียน ปิดฝาทิ้งไว้ ๑ คืน
- ๔. ใช้ไม้คนให้น้ำมันกับเทียนเข้ากันเป็นเนื้อเดียว อย่าให้เหลวหรือข้นเกินไป
- ๕. ปิดฝาทิ้งไว้ใช้ทารูปเทียน หากน้ำมันแห้งเทียนแข็งเติมน้ำมันใช้ได้อีก
- ใส่น้ำในภาชนะน้ำมันต์ ภาชนะที่กรวดน้ำ ก่อนจะใส่น้ำ ควรตรวจทำความสะอาดให้เรียบร้อย น้ำที่ใส่ควรเป็นน้ำที่สะอาด ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ที่กรวดน้ำบางชนิด ต้องกะประมาณน้ำไว้พอดีกับถ้วยที่รองรับน้ำ โดยวิธีใช้ถ้วยตวงน้ำแล้วเทใส่เต้าน้ำ
- จัดวางโต๊ะตั้งเทียนส่องธรรม เครื่องทองน้อยด้านหน้าประธารพิธี กรณีมีเทศน์
- จัดพานรองคัมภีร์เทศน์ จัดที่วางเทียนส่องธรรม จัดที่วางไมโครโฟนที่ธรรมาสน์
- จัดวางเครื่องไทยธรรม เทียนชนวน ไฟแช็ก ที่กรวดน้ำไว้ที่โต๊ะท้ายอาสน์สงฆ์
- จัดวางเครื่องกัณฑ์เทศน์ใส่ตะลุ่ม พานให้เหมาะสมโดยจัดวางแจกันดอกไม้ ผ้าไตรไว้ด้านหน้าสิ่งของอื่นๆ เรียงให้สวยงาม นิยมตั้งโต๊ะกัณฑ์เทศน์หน้าธรรมาสน์
- ในพิธีสวดพระอภิธรรม ต้องจัดตั้งตู้พระอภิธรรมตั้งเครื่องทองน้อยหรือที่บูชา ดิษฐูปเทียน และทาเชืชนวนให้เรียบร้อย
- จัดหาใบปวารณา เขียนจำนวนปัจจัยที่จะถวาย และเขียนชื่อเจ้าภาพด้วย
- ในกรณีนิมนต์พระสงฆ์หลายวัดก็ดี นิมนต์พระสงฆ์วัดเดียวแต่รับมาก่อนก็ดี ควรจัดห้องพักพระสงฆ์ ไว้ตากหากเมื่อพร้อมจะเริ่มพิธีจึงนิมนต์ออกไปพร้อมๆ กัน
- ศาสนพิธีกรและศาสนพิธีกรผู้ช่วย ควรสำรวจตนเองว่าการแต่งกายเรียบร้อยหรือไม่ อุปกรณ์ต่างๆ พร้อมใช้และใช้ได้ดีหรือไม่ เช่น ไฟแช็ก เป็นต้น
- ประสานงานการจัดข้าวบูชาพระพุทธรูป และการจัดอาหารถวายพระสงฆ์ เจริญพระพุทธรูปมนต์จบ
- มอบหมายหน้าที่ปฏิบัติพิธีให้ชัดเจนเช่น ใครเชิญเทียนชนวน ใครอาราธนาศีล ฯลฯ

การปฏิบัติกร

เมื่อถึงเวลาจะเริ่มปฏิบัติพิธี ศาสนพิธีกรจะต้องแบ่งงานให้แต่ละคนปฏิบัติในพิธีต่างๆ ใครทำหน้าที่อะไร จะต้องทำหน้าที่นั้นตลอด เช่น เมื่อเชิญเทียนชนวนหรืออาราธนา จะเชิญเทียนชนวนหรืออาราธนาที่ครั้ง หรืออาราธนาที่หน นิยมใช้ศาสนพิธีกรคนเดิม ไม่นิยมเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา

การเชิญเทียนชนวน

เทียนชนวน คืออุปกรณ์อำนวยความสะดวก สำหรับประธานพิธีใช้ในการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย หรือจุดในกรณีอื่นๆ ซึ่งจะทำให้การจุดนั้นๆ ง่ายขึ้น ศาสนพิธีกรผู้มีหน้าที่เชิญเทียนชนวนพึงทราบพิธีการดังนี้

- ถือเชิญเทียนชนวนด้วยมือขวา ใช้นิ้วชี้ถึงนิ้วก้อยรองได้เชิญเทียน ใช้นิ้วหัวแม่มือจับที่ด้านบนเชิญเทียน มือซ้ายถือเป็นไฟแช็ก ยืนรออยู่ทางท้ายอาสน์สงฆ์
- เริ่มพิธี ศาสนพิธีกรจุดเทียนชนวนที่บริเวณท้ายหรือกลางอาสน์สงฆ์
- ถ้าประธานนั่งอยู่ ให้เดินเข้าไปหาประธานพิธีในระยะพอสมควร คำนับประธานพิธี เมื่อประธานพิธีลุกเดินไปที่หน้าโต๊ะหมู่บูชา หรือที่ซึ่งจะต้องจุด ศาสนพิธีกรพึงเดินไปถึงจุดที่จะส่งเทียนชนวนด้านขวามือของประธานพิธี นั่งคุกเข่าส่งเทียนชนวนให้ประธาน วางมือไว้ให้เรียบร้อย ไม่ประนมมือเมื่อเตรียมรับเทียนชนวนคืนเมื่อประธานจุดเสร็จ
- ถ้าประธานพิธีมิได้นั่งอยู่ เมื่อเดินทางมาถึงจะเข้าไปจุด รูปเทียนที่เดียว ศาสนพิธีกรพึงจุดเทียนเดินตามไปนั่งคุกเข่าส่งเทียนชนวนให้ ด้านขวามือประธานพิธี
- เมื่อประธานพิธีจุดธูปเทียนเสร็จเรียบร้อยแล้วส่งเทียนชนวนคืน ศาสนพิธีกรส่งเทียนชนวนคืน ศาสนพิธีกรรับเทียนชนวนคืน รีบถอยออกไปพอสมควร ลุกขึ้นคำนับประธานแล้วถอยออกไปทันที
- ถึงบริเวณท้ายอาสน์สงฆ์จึงดับเทียนชนวน ไม่เป่าหรือใช้มือโบกหรือสะบัดเพื่อดับเทียน ในเวลาจุดเทียน ในเวลาจุดเทียนทำน้ำพระพุทธรูปพึงปฏิบัติโดยนัยเดียวกัน ต่างกันแต่ว่าเมื่อประธานในพิธีจุดเทียนน้ำมันเสร็จเรียบร้อย ศาสนพิธีกรพึงเรียนให้ประธานพิธีประเคนขันน้ำมันด้วย และเมื่อถอยออกมาแล้วพึงรอดูจนกว่าพระสงฆ์จะทำน้ำมันเสร็จหากเทียนน้ำมันดับก่อนที่พระสงฆ์จะทำน้ำมัน ศาสนพิธีกรพึงเข้าไปจุดเทียนน้ำมันเองโดยไม่ต้องเชิญประธานพิธีอีก

อนึ่ง ในงานพิธีบางงานได้จัดทำพักรองถวายพระสงฆ์ด้วยปัจจุบันนี้ นิยมจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยก่อนแล้วเชิญประธานถวายพักรอง ด้วยเหตุผลว่าการที่จะกระทำพิธีกรรมทางศาสนาควรจะต้องบูชาพระรัตนตรัยก่อนการเตรียมพักรองเพื่อถวายพระสงฆ์นั้น ศาสนพิธีกรพึงจัดเรียงพักรองวางบนตะลุ่มหรือโตก โดยให้ใบพัด

แยกกันด้ามพัดแยกสลับกันไป เวลาจะถวาย ศาสนพิธีกรคนหนึ่งอุ้มพานพักรองอีกคนหนึ่งถือพานพักรอง ๑ ด้าม เดินเข้าไปค้ำนบประธานพิธี เชิญไปถวายตั้งแต่ประธานสงฆ์ลงมาตามลำดับ โดยหยิบส่งทีละด้าม ส่งด้ามสุดท้ายแล้ว ทั้งสองคนค้ำนบประธานพิธีแล้วถอยออกไป

การอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรม

การอาราธนา คือการเชิญหรือการเชิญหรือการนิมนต์ให้พระสงฆ์ประกอบพิธีต่างๆ เช่น ให้ศีลเจริญหรือสวดพระพุทธมนต์ แสดงพระธรรมเทศนาในการอาราธนาแต่ละรายการนั้น ศาสนพิธีกรผู้มีหน้าที่อาราธนาจะต้องรู้ไว้ก่อนว่า ในพิธีนั้น ลำดับไหนจะอาราธนาให้พระสงฆ์ทำอะไรแล้วจึงอาราธนาตามลำดับ และควรพิจารณาปฏิบัติตามลักษณะงานพิธี ดังนี้

๑. งานพิธีที่มีการเจริญชัยมงคลคาถา หรืองานพิธีถวายทานต่างๆ เช่น ถวายสังฆทาน ศาสนพิธีกรอาราธนาศีลอย่างเดียวโดยยืนรอที่ท้ายอาสน์สงฆ์ เมื่อประธานพิธีจตุรุษเทียบนุชาพระรัตนตรัยและกลับไปนั่งที่เรียบร้อยแล้ว ฟังเดินเข้าไปไม่เกินพระสงฆ์รูปที่สามจากท้ายสงฆ์ ยืนตรงหันหน้าไปทางประธานพิธี ทำความเคารพ (ประธานเป็นพระสงฆ์ ฟังน้อมไหว้ ประธานเป็นฆราวาส ฟังค้ำนบ) แล้วหันหน้าไปทางประธานสงฆ์ในพิธีโดยไม่ต้องย้ายที่ยืน น้อมไหว้แล้วยืนตัวตรง ประนมมือระหว่างอก กล่าวคำอาราธนาศีล ไม่เสียงดัง หรือเบาเกินไป จบแล้วรอรับศีล เมื่อพระสงฆ์ให้ศีล ฟังรับศีลโดยว่าตามไปทีละข้อโดยพระสงฆ์สรูปท้ายศีลเรียบร้อย ฟังน้อมไหว้ จากนั้นหันไปทำความเคารพประธานพิธีแล้วถอยออกไป สำหรับในงานพิธีหลวงหรือพิธีที่เสด็จพระราชดำเนินในสถานที่ต่างๆ อาราธนาแล้วไม่ต้องเปล่งเสียงรับศีล ฟังยืนสงบโดยรับศีลในใจ จนพระสงฆ์ถวายศีลจบ จึงปฏิบัติเหมือนที่กล่าวข้างต้น
๒. งานที่มีการเจริญหรือสวดพระพุทธมนต์อย่างเดียวศาสนพิธีกรจะต้องอาราธนาศีลและอาราธนาพระปริตร การอาราธนาศีลปฏิบัติเหมือนข้อ ๑ คือน้อมไหว้ประธานสงฆ์ แล้วยืนตัวตรงกล่าวคำอาราธนาพระปริตร จบแล้วน้อมไหว้ประธานสงฆ์ หันไปทำความเคารพประธานแล้วถอยออกไป
๓. งานพิธีเจริญหรือสวดพระพุทธมนต์ ที่มีการแสดงพระธรรมเทศนารวมอยู่ในเวลาที่ติดต่อกัน ศาสนพิธีกรต้องอาราธนาพระปริตรก่อน พระสงฆ์เจริญหรือสวดพระพุทธมนต์จบแล้ว จะเริ่มพิธีแสดงพระธรรมเทศนา จึงอาราธนาศีลและอาราธนาธรรม ตามลำดับ

อนึ่ง ถ้าพิธีแสดงพระธรรมเทศนาจัดก่อนพิธีเจริญหรือสวดพระพุทธมนต์ ศาสนพิธีกรฟังอาราธนาศีล รับศีล จบแล้วจึงอาราธนาธรรม ตามลำดับ ถึงเวลาพระสงฆ์จะเจริญหรือสวดพระพุทธมนต์จึงอาราธนาพระปริตรต่อไป
๔. งานพิธีที่มีการแสดงพระธรรมเทศนาอย่างเดียวหรืองานมีหลายพิธี แต่จัดคนละเวลา ฟังถือว่าเป็นคนละงาน คนละตอนการอาราธนาหรือการจตุรุษเทียบนุชา ก็ฟังแยกปฏิบัติเป็นคนละตอน

การอาราธนาในพิธีแสดงพระธรรมเทศนามีข้อปลีกย่อยอีก คืองานใดที่ประธานพิธีก็ดี ศพก็ดี อัฐิก็ดี หรือผู้ล่วงลับก็ดี เป็นพระสงฆ์เมื่อศาสนพิธีกรอาราธนาศีล รับศีลจบแล้ว รอให้ประธานและ/หรือผู้จุดเครื่องทองน้อยบูชา

ธรรมเนียมอัฐิ ผู้จุดแทนผู้ล่วงลับนั้นๆ จุดเครื่องทองน้อยบูชาธรรมที่ด้านหน้าประธานพิธี และ/หรือที่หน้าศพ อัฐิ นั้นๆ ให้เรียบร้อยก่อน จึงอาราธนาธรรมต่อไป

ในการอาราธนาที่ดี การรับศีล โดยออกเสียงก็ดี ศาสนพิธีกรพึงทำใจให้เป็นสมาธิแน่วแน่ไม่ควรคิดเรื่องอื่น ฟุ้งซ่าน เพราะอาจทำให้อาราธนาหรือรับศีลผิดข้อผิดพลาดได้

การจัดเตรียมอาหารและจัดปัจจัยเครื่องไทยธรรม

ในงานพิธีที่นิมนต์พระสงฆ์มาสดหรือเจริญพระพุทธมนต์และมีการถวายอาหารด้วย ศาสนพิธีกรจะต้องประสานเตรียมการเรื่องอาหารให้เสร็จก่อนพระสงฆ์จะเจริญหรือสดพระพุทธมนต์จบ เมื่อพระสงฆ์สดบทถวายพรพระ (พาหุงฯ) ศาสนพิธีกรพึงจัดผู้ช่วยหรือเจ้าหน้าที่ยกอาหารมาตั้งไว้ด้านหน้าพระสงฆ์ พร้อมทั้งน้ำดื่ม และจัดโต๊ะพร้อมอาหารบูชาพระพุทธให้เรียบร้อย เมื่อพระสงฆ์สดจบแล้ว ศาสนพิธีกรพึงเข้าไปทำความเคารพ เจริญประธานพิธีและผู้มีเกียรติประเคนอาหารแด่พระสงฆ์ หากประธานพิธีเป็นพระสงฆ์ ศาสนพิธีกรต้องยกอาหารประเคนประธานพิธีเพื่อถวายพระสงฆ์ด้วย

การจัดเตรียมยกอาหารนี้ หากพระสงฆ์รวมกันเป็นวงต้องรอให้พระสงฆ์สดจบแล้วนั่งเป็นวงก่อน จึงยกอาหารมาแล้วเจริญประธานหรือเจ้าภาพประเคนพระสงฆ์

เมื่อศาสนพิธีกรสังเกตเห็นว่าพระสงฆ์ฉันอาหารควาเรียบร้อยครบทุกรูปแล้ว พึงเข้าไปยกอาหารควาออกพร้อมๆ กัน ยกอาหารหวานเข้าไปตั้งครบทุกรูปแล้ว เจริญประธานพิธีและผู้มีเกียรติมาประเคนอีกครั้ง แต่ในงานประธานพิธีหรือผู้มีเกียรติต้องทำกิจอย่างอื่นไม่สามารถมาถวายอาหารหวานได้ ศาสนพิธีกรพึงถวายเอง ในระหว่างที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหารอยู่ ศาสนพิธีกรพึงเดินสำรวจดูว่า พระสงฆ์จะต้องการสิ่งใดเพิ่มเติม เช่น อาหาร น้ำดื่ม กระดาษเช็ดมือ เป็นต้น จะได้จัดหาถวายเพิ่มเติม มารยาทอย่างหนึ่งที่ศาสนพิธีกรต้องพึงระวัง คือ ก่อนจะยกอาหารควาหรืออาหารหวานออกต้องรอให้พระสงฆ์ฉันเสร็จครบทุกรูปก่อน เพราะหากยกออกในขณะที่พระสงฆ์บางรูปยังไม่เสร็จ จะเป็นเหมือนการเร่งพระสงฆ์ ถือเป็นการเสียมารยาทของศาสนพิธีกร (ธรรมเนียมปฏิบัติของพระสงฆ์ในเรื่องการฉันภัตตาหารให้ผู้เป็นศาสนพิธีกรสังเกตประธานสงฆ์เป็นหลัก โดยประธานสงฆ์จะฉันภัตตาหารคอยพระสงฆ์รูปอื่นๆ เมื่อเห็นว่าส่วนใหญ่เรียบร้อยแล้ว จะแสดงอาการปิดฝาสำหรับหรือรวบซ้อน เป็นต้น)

จัดปัจจัยเครื่องไทยธรรม จะต้องจัดเตรียมวางไว้ที่โต๊ะด้านท้ายอาสน์สงฆ์ก่อนเริ่มพิธีเสมอ เมื่อยกอาหารหวานออกหมดแล้วศาสนพิธีกรพึงทำความสะอาดอาสน์สงฆ์ ซึ่งอาจเปื้อนหรือเปียกน้ำก่อนแล้วยกเครื่องไทยธรรมมาวางเรียงให้สวยงามเป็นระเบียบเดียวกันหากมีแจกันดอกไม้ กำดอกไม้วางมาลัย ให้วางเป็นอันดับแรกแล้วจึงวางสิ่งอื่นๆ ต่อไป เสร็จแล้วเจริญประธานพิธีและผู้มีเกียรติมาถวาย โดยประเคนดอกไม้ก่อนแล้วประเคนสิ่งอื่นต่อไป วิธีปฏิบัติในการถวายปัจจัยปฏิบัติเช่นเดียวกับการถวายอาหาร

อนึ่ง เป็นธรรมเนียมที่เจ้าภาพจะถวายปัจจัยในการนี้ด้วยศาสนพิธีกรเตรียมใบปวารณาเขียนจำนวนเงินและชื่อเจ้าภาพ จัดใส่ซองให้เรียบร้อย และรวมถวายในเวลาที่ถวายเครื่องไทยธรรมนี้ด้วยส่วนเงินที่จะถวาย พึงมอบไว้ยาวัจฉกรับไป โดยให้เซ็นชื่อรับในบัญชีพระสงฆ์ เพื่อป้องกันปัญหาบางอย่างซึ่งอาจจะเกิดขึ้นแก่ศาสนพิธีกรได้

การเชิญที่กรวดน้ำ

เป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งของผู้ที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล เมื่อพิธีการต่างๆ ดำเนินไปจนถึงขั้นตอนสุดท้าย จะต้องกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติสนิทมิตรสหายและสรรพสัตว์ ศาสนพิธีกรได้เตรียมที่กรวดน้ำโดยทำความสะอาดและใส่น้ำพร้อมตั้งไว้ที่โต๊ะเครื่องไทยธรรมด้านท้ายอาสน์สงฆ์ เมื่อประธานพิธีถวายจัดปัจจัยไทยธรรมเสร็จและกลับไปนั่งเรียบร้อยแล้ว ศาสนพิธีกรจึงยกที่กรวดน้ำด้วยมือซ้ายให้มั่น มือขวาประคอง เดินเข้าไปจนถึงประธานพิธี ทำความเคารพ นั่งคุกเข่าเดินเข้าเข้าไปทางด้านหน้าโดยให้เอียงไปทางเข่าซ้ายของประธานพิธีเล็กน้อย ไม่ชิดหรือห่างเกินไป พอให้ประธานพิธีจับที่กรวดน้ำได้สะดวก ถือที่รองน้ำไว้ด้วยมือทั้งสอง ยืนให้ประธาน ไม่สูงหรือต่ำเกินไป พอให้ประธานพิธีเทน้ำกรวดได้โดยไม่ต้องก้มลงหรือยกแขนสูงกว่าปกติ เมื่อพระสงฆ์เริ่มอนุโมทนา ยะธา... ประธานเริ่มเทน้ำเมื่อสังเกตเห็นว่า ประธานพิธีเทน้ำกรวดจนหมดแล้ว ศาสนพิธีกรจึงปล่อยมือขวาจากที่รองน้ำกรวดโดยใช้มือซ้ายถือไว้มือเดียว ยกมือขวารับแต่น้ำที่ประธานเทหมดแล้ว นำแต่น้ำมาชิดกับที่รองน้ำ เดินเข้าถอยหลังออกมาพอสมควร ลุกยืนทำความเคารพประธานพิธีแล้วถอยออกไป นำน้ำกรวดไปเทในที่อันเหมาะสม ตามโบราณนิยมเทที่โคนไม้ใหญ่ นอกอาคาร และต้องเทด้วยอาการสุภาพ ไม่เทในที่ไม่ว่าง ไม่สะอาดไม่สอาดหรือคว่ำภาชนะที่ใส่น้ำ หากมีพิธีอื่นๆ ต่อจากพิธีนั้นอีกศาสนพิธีกรต้องเติมน้ำใส่แต่น้ำไว้เพื่อใช้ในพิธีต่อไป การกรวดน้ำในพิธีต่างๆ หากเป็นพิธีใหญ่ๆ หรืองานพิธีที่เป็นทางการ นิยมใช้ที่กรวดน้ำสำหรับประธานพิธีที่เดียวเท่านั้น ส่วนในงานพิธีชาวบ้านหรืองานทำบุญตามวัดวาอารามจะใช้หลายที่ก็ได้ มิได้มีข้อห้ามอะไร

อนึ่ง ในพิธีต่างๆ ไม่นิยมนำที่กรวดน้ำไปตั้งไว้ให้ประธานก่อน เช่น ที่โต๊ะเคียงด้านหน้า เพราะอาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดแก่ประธานได้โดยเฉพาะงานอวมงคล ดังมีเรื่องเล่าว่า งานอวมงคลงานหนึ่งเมื่อประธานทอดผ้าบังสุกุลและกลับไปนั่งเก้าอี้ พอพระสงฆ์ตั้งพัดพิจารณาผ้าบังสุกุล ประธานก็หยิบที่กรวดน้ำมากรวดก่อนที่พระสงฆ์จะอนุโมทนา เป็นต้น

การปฏิบัติงานกุศลพิธี

งานกุศลพิธี คืองานที่จัดขึ้นเพื่อบุญ เพื่อกุศล เพื่อสวัสดิมงคลเพื่อความดีเฉพาะบุคคลนั้นๆ จะเป็นการจัดเอง หรือผู้อื่นจัดให้ก็ได้ เช่น การบรรพชาเป็นสามเณร การอุปสมบทเป็นพระภิกษุ การสมาทานศีล ๕ ศีล ๘ หรือศีลอุโบสถ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นศาสนพิธีกร ปฏิบัติงานในกุศลพิธี พึงศึกษาระเบียบพิธีนั้นๆ ให้ชัดเจนทั้งลำดับขั้นตอน ทั้งวิธีการ ลักษณะการจัดงานกุศลพิธีมีรูปแบบคล้ายๆ งานบุญพิธี ขอให้ศาสนพิธีกรศึกษาในเรื่องบุญพิธีต่อไป

การปฏิบัติงานบุญพิธี

งานบุญพิธีมี ๒ ประเภท คือ งานมงคลและงานอวมงคลในงานสองประเภทนี้ บางคราวจัดรวมเป็นงานเดียวติดต่อกันก็มีด้วยสาเหตุเรื่องเวลาบ้าง เรื่องทุนทรัพย์ในการจัดงานบ้าง งานดังกล่าวนี้มีวิธีการปฏิบัติดังนี้

พิธีงานมงคล

งานมงคล คือ งานที่จัดขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมาย คือความเป็นสิริมงคลความเจริญรุ่งเรือง กำลังใจหรือเพื่อให้เกิดความอบอุ่นใจ ความสบายใจแก่บุคคล สถานที่ กิจการ แม้กระทั่งหน้าที่การงานของผู้จัดพิธีงานมงคลต่างๆ ไป มีลำดับการปฏิบัติพิธีพอสรุปได้ดังนี้

- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาศีล รับศีล
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์
- จุดเทียนทำน้ำมนต์ พระสงฆ์ทำน้ำพระพุทธรมนต์
- ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์กระทำกตกิจ
- ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- พระสงฆ์อนุโมทนา ประธานพิธีและผู้ร่วมงานกรวดน้ำรับพร
- พระสงฆ์พรมน้ำพระพุทธรมนต์ หรือมีปิดทอง เจิมป้าย ผูกผ้าสี แล้วแต่พิธีนั้นๆ งานมงคลบางงาน เช่น งานวันเกิดพระมหาเถระ จะมีพิธีแสดงพระธรรมเทศนาด้วยส่วนมากนิยมจัดพิธีแสดงพระธรรมเทศนาก่อนเจริญพระพุทธรมนต์ มีแนวปฏิบัติดังนี้
- พระสงฆ์องค์แสดงธรรมนั่ง ณ อาสน์สงฆ์
- ประธานพิธีจุดเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- จุดเทียนส่องธรรม จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย
- นิมนต์พระสงฆ์ขึ้นธรรมาสน์ เชิญเทียนส่องธรรม ไปตั้ง
- อาราธนาศีล รับศีล อาราธนาธรรม
- พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา จบแล้วอนุโมทนาบนธรรมาสน์
- กรวดน้ำ รับพร รับพระสงฆ์ลงจากธรรมาสน์มานั่งที่อาสน์สงฆ์
- ถวายเครื่องกัณฑ์เทศ รับพระเทศลงจากอาสน์สงฆ์
- ถ้ามีพระสงฆ์สวดรับเทศน์ด้วย ยังไม่อนุโมทนา พระสงฆ์สวดรับเทศน์ก่อน
- รับพระเทศน์ลงจากธรรมาสน์ มานั่งที่อาสน์สงฆ์
- พระสงฆ์สวดรับเทศน์จบแล้ว ถวายเครื่องกัณฑ์เทศน์ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- พระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำ รับพร รับพระสงฆ์ลงจากอาสน์สงฆ์
- นิมนต์พระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธรมนต์ขึ้นอาสน์สงฆ์
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธรมนต์ ฯลฯ

งานมงคลต่างๆไป จะต้องมีการวางสายสัญญาณ เช่น วงรอบอาคาร วงสถานที่วางศิลาฤกษ์ วงสถานที่เททองหล่อวัตถุมงคลต่างๆ เป็นต้น เมื่อเริ่มวงควรเริ่มต้นวงจากหลังโต๊ะหมู่บูชา แล้วเวียนขวาตามเข็มนาฬิกา สุดท้ายให้มารวมลงที่โต๊ะหมู่บูชา ด้านหลังพระพุทธรูป ในพิธีการต่างๆไปที่ได้พบมานิยมวงสายสัญญาณที่ฐาน

พระพุทธรูป แต่ในงานพิธีของหลวงหรือในงานเสด็จพิธีพระราชดำเนินตามที่ต่างๆ จะต้องวางสายสิญจน์ที่ขอบโต๊ะหมู่ตัวที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเสมอไปแล้วเหลือกลุ่มสายสิญจน์สำหรับพระสงฆ์ถือในการเจริญพระพุทธมนต์ต้องกะให้ยาวพอกับพระสงฆ์ ใ้พานวางไว้ด้านหน้าประธานสงฆ์และจัดพานรองสายสิญจน์วางไว้ท้ายอาสน์สงฆ์ ๑ พานด้วย ศาสนพิธีกรไม่ควรข้ามสายสิญจน์นั้นโดยเด็ดขาด เพราะถือเป็นการไม่เคารพพระพุทธรูป

อนึ่ง การพรมน้ำพระพุทธมนต์ การเจิม การผูกผ้าสี ฯลฯ เป็นอีกพิธีหนึ่งของงานมงคล นิยมกระทำหลังอนุโมทนา เมื่อพระสงฆ์ อนุโมทนาจบ ศาสนพิธีกรพึงเข้าไปยกขันน้ำพระพุทธมนต์ออกมาตั้งไว้ด้านหน้าประธานสงฆ์ พร้อมอุปกรณ์สำหรับพรม (กำหูก้าหรือสิ่งอื่น) เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนาจบ พึงเข้าไปเชิญประธานพิธีและผู้มีเกียรติเข้าไปรับน้ำพระพุทธมนต์จากพระสงฆ์ ขันนี้ถือเป็นธรรมเนียมที่คิงามแต่หากมีกรณีที่เป็นจำเป็น เช่น สถานที่คับแคบไม่สะดวก หรือต้องการพรม สถานที่ จึงนิมนต์พระสงฆ์ลงไปพรม โดยศาสนพิธีกรเชิญขันน้ำมนต์เดินไปด้านซ้ายมือของพระสงฆ์ ต้องการจะให้พรมที่ใดก็นิมนต์ท่านไปที่นั่นพรมเสร็จแล้ว ศาสนพิธีกรพึงรับกำหูก้าจากพระสงฆ์ นำขันน้ำมนต์ไปตั้งไว้ในที่อันสมควร

พิธีงานอวมงคล

งานอวมงคล คืองานที่จัดขึ้นมีจุดมุ่งหมายเพื่ออุทิศส่วนกุศลที่บำเพ็ญนั้นๆ แก่ผู้ที่ล่วงลับไป บุญพการี ผู้ที่เคารพนับถือหรือผู้มีพระคุณญาติสนิทมิตรสหาย ผู้ได้บังคับบัญชา แม้กระทั่งผู้ไร้ญาติขาดมิตรให้ได้รับความสุขในสัมปรายภพ งานอวมงคลโดยทั่วไปมีลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานพอสรุปได้ดังนี้

- จุฑารูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาศีล รับศีล
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์
- ถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- ลาดหญ้าโยง ทอดผ้าบังสุกุล(ผ้าไตรหรือผ้าอื่น)
- พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้วอนุโมทนา
- กรวดน้ำ รับพร
- เป็นเสร็จพิธี

ในการปฏิบัติพิธีต่างๆ ดังที่กล่าวมานั้น อาจจะมีขั้นตอนที่แตกต่างเพิ่มเติมได้อีกบ้าง เช่น อาจมีการถวายพัตรรองที่ระลึกหรือมีพิธีแสดงพระธรรมเทศนาในพิธีสวดหรือเจริญพระพุทธมนต์มีสวดรับเทศน์หรือมีสวดมาติกา สวดพระอภิธรรม ศาสนพิธีกรพึงประยุกต์พิธีต่างๆ จัดไปตามความเหมาะสม โดยพิจารณาว่าพิธีใดควรทำก่อนทำทีหลังแล้วจัดไปตามลำดับ

พิธีสวดพระอภิธรรมเป็นอีกพิธีหนึ่งในงานอวมงคล การจัดโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยและจัดอุปกรณ์อื่นๆ เหมือนพิธีทั่วไปต่างแต่อาสนะพระสงฆ์จัด ๔ ที่ จัดวางตู้พระอภิธรรมและที่บูชาตรงกลางด้านหน้าพระสงฆ์ มีขั้นตอนการปฏิบัติพิธีดังนี้

- จุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- จุดรูปเทียนที่บูชาหน้าตู้พระอภิธรรม
- จุดรูปเทียนบูชาศพแล้ว อาราธนาศีล รับศีล
- พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ปัจจุบัน ในส่วนกลางไม่มีการอาราธนาธรรมในพิธี
- สวดพระอภิธรรม จบแล้ว
- ยกตู้พระอภิธรรมและที่บูชาออก
- ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- ถาดกุษาโยง ทอดผ้าบังสุกุล
- พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้วอนุโมทนา
- กรวดน้ำ รับพร เสร็จพิธี

งานอวมงคลที่มีการแสดงพระธรรมเทศนาด้วย นิยมจัดพิธีแสดงพระธรรมเทศนาไว้ตอนท้ายสวดมนต์ แต่มิใช่เป็นระเบียบหรือเป็นข้อบังคับอะไร จะจัดตามเวลาหรือตามแบบที่สะดวกก็ได้ไม่ห้ามแนวทางการจัดพิธีเทศน์ตอนท้ายสวดมนต์ดังนี้

- จุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์สวดพระพุทธรูป
- จุดเทียนส่องธรรม จุดเครื่องทองน้อย
- นำพระสงฆ์ขึ้นธรรมมาสน์ เชิญเทียนส่องธรรมวางข้างธรรมมาสน์
- อาราธนาศีล รับศีล
- อาราธนาธรรม พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา จบแล้ว
- รับพระสงฆ์ลงจากธรรมมาสน์ นั่งที่อาสน์สงฆ์สวดถวายพรพระ
- ถวายภัตตาหาร ถวายเครื่องกัณฑ์เทศน์แล้วถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- ถาดกุษาโยง ทอดผ้าบังสุกุล
- พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จแล้วอนุโมทนา
- กรวดน้ำ รับพร

งานอวมงคลไม่มีการวางสายสัญญาณ ไม่มีการทำน้ำพระพุทธรูปแต่มีงานลักษณะพิเศษงานหนึ่ง คือ งานฉลองอัฐิ หลังจากเสร็จพิธีฌาปนกิจแล้ว รุ่งขึ้นมีพิธีเก็บอัฐิตอนเช้า และจะมีพิธีฉลองอัฐิ ตามลำดับงานนี้เป็นงานมงคลที่คาบเกี่ยว ไม่มีการวางสายสัญญาณ แต่มีการทำน้ำพระพุทธรูป และใช้คำว่าพระสงฆ์เจริญพระพุทธรูป การปฏิบัติเหมือนงานมงคลทั่วไป งานฉลองอัฐินี้ ถือเป็นงานออกจากทุกข์ โศกของญาติมิตรของผู้ล่วงลับไป

การปฏิบัติพิธีงานอวมงคลร่วมกับพิธีงานมงคล

การปฏิบัติพิธีที่รวมทั้งงานอวมงคลและงานมงคลเข้าด้วยกันเป็นงานที่ต่อเนื่องกันนั้นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่เกิดขึ้นมาไม่นานนักเนื่องจากเวลาในการจัดงานน้อยบ้าง ประหยัดงบประมาณบ้าง จึงรวมจัดติดต่อกันเป็นงานเดียว โดยแนวความคิดที่ว่า การที่จะทำบุญทำกุศลเพื่อตนเอง ควรทำบุญกุศล อุทิศให้บุพการีและผู้มีพระก่อนดั่งนั้น ปัจจุบันงานพิธีลักษณะดังกล่าวจึงมีแพร่หลายไปตามวัดและหน่วยราชการต่างๆ เป็นอันมาก การปฏิบัติพิธีลักษณะดังกล่าวมีขั้นตอนพอสรุปได้ดังนี้

- จุดเครื่องทองน้อยด้านหน้าอัฐิ รูปภาพ ป้ายชื่อ หรือป้ายอุทิศ
- พระสงฆ์สวดมาติกา
- ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- ลาดกุษาโยง ทอดผ้าบังสุกุล
- พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้วอนุโมทนา
- กรวดน้ำ รับพร

ศาสนพิธีกรพึงเก็บพานกุษาโยงออกไป นำขันน้ำมนต์มาตั้งและนำพานสายสิญจน์มาวางหน้าพระประธานสงฆ์ ถ้าใช้พระสงฆ์ ๒ ชุดให้เปลี่ยนพระสงฆ์หลังจากอนุโมทนาจบโดยนิมนต์พระสงฆ์ชุดใหม่ขึ้นอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว

- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
- ถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ รับพร
- พรมน้ำพระพุทธมนต์

วิธีปฏิบัติอีกวิธีหนึ่ง คือ

- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยหน้าอัฐิ ฯลฯ
- อาราธนาศีล รับศีล
- พระสงฆ์สวดมาติกา
- ประธานทอดผ้าป่าบังสุกุล
- พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้วอนุโมทนา
- กรวดน้ำ รับพร

เก็บพานงูยาโยง ตั้งขันน้ำมนต์ วางพานสายสิญจน์ และที่พรมน้ำมนต์ เปลี่ยนพระสงฆ์ชุดใหม่ ถ้าเป็นพระสงฆ์ชุดเดียวกันให้ปฏิบัติต่อเนื่องกันไป โดย

- อาราธนาพระปริตร
- พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ฯลฯ

แนวปฏิบัตินี้ อาจปรับลดขั้นตอนให้เหมาะสมกับเวลาได้ เช่น หากเป็นพระสงฆ์ชุดเดียวกัน จะกวาดน้ำท้ายพิธีครั้งเดียวก็ได้โดยตัดตอนพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จ เก็บงูยาโยง ตั้งขันน้ำมนต์วางพานสายสิญจน์ อาราธนาพระปริตรต่อไป งานลักษณะดังกล่าวมานั้นหากจัดแยกกันคนละวันหรือคนละเวลา เช่น เช้ากับบ่าย ถือว่าเป็นคนละงาน การปฏิบัติพิธีก็เป็นไปตามลักษณะงานนั้นๆ

อนึ่ง ในพิธีงานอวมงคล จะมีการตั้งอธิษฐานที่บูชา การตลาดการเก็บงูยาโยง การเชิญผ้าไตร การตั้งเครื่องทองน้อย การตั้ง การจุด การเชิญ การเก็บเทียนส่องธรรม การเชิญคัมภีร์เทศน์และรับออกวิธีปฏิบัติจะต้องมีรูปแบบที่สวยงาม เรียบร้อย และถูกต้องเหมาะสมเป็นหน้าที่ของศาสนพิธีกรจะพิจารณาดำเนินการ จะแสดงตัวอย่างพอเป็นแนวปฏิบัติดังนี้

๑. การตั้งอธิษฐานรูปเหมือน ป้ายชื่อ ป้ายอุทิศ พร้อมทั้งบูชานั้นต้องจัดแยกจากโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย โดยจะจัดเป็นโต๊ะหมู่บูชาก็ได้แต่ต้องมีขนาดเล็กกว่าโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย ที่บูชาอธิษฐานใช้เครื่องทองน้อย และเมื่อตั้งเรียบร้อยต้องโยงสายโยง (แถบทอง) จากอธิษฐานเชื่อมที่พานงูยาโยงด้วย ไม่ควรโยงกับโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยให้โยงชิดฝาผนังและไม่สูงเกินพระพุทธรูป
๒. การตลาดและการเก็บงูยาโยงนั้น เมื่อถวายจัดบุปผชาติไทยธรรมและนำออกจากอาสน์สงฆ์เรียบร้อย ศาสนพิธีกรทำความเคารพประธานพิธี เดินเข้าไปที่พานงูยาโยง ไหว้ ๑ ครั้ง ยกงูยาโยงส่วนที่จะตลาดวางที่พื้น จับงูยาโยงด้วยมือขวาใช้ ๔ นิ้วรองใต้ ใช้นิ้วหัวแม่มือจับด้านบนแล้วดึงต่ำๆ ไปตามอาสน์สงฆ์ เดินกึ่งถอยหลัง (เอียงข้าง) และต้องมองงูยาโยงว่า ลาดได้เรียบร้อยหรือไม่ จนถึงพระสงฆ์รูปสุดท้ายวางงูยาโยงแล้ว ไหว้ ๑ ครั้ง เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จ ศาสนพิธีกรทำความเคารพประธานพิธี และไหว้ตรงงูยาโยง ๑ ครั้ง ก่อนจะจับพับด้วยมือทั้งสอง ยกขึ้นวางบนพานไหว้ อีก ๑ ครั้ง ถอยออกมาพอสมควร ทำความเคารพประธานแล้วถอยออกไป
๓. การจุด การเชิญ การตั้ง และการเก็บเทียนส่องธรรมใช้ในพิธีแสดงพระธรรมเทศนาโดยจัดโต๊ะตั้งเทียนส่องธรรมไว้ด้านหน้าประธานพิธี คู่กับเครื่องทองน้อย เวลาจะเริ่มพิธี ศาสนพิธีกรจุดเทียนชนวนเดินไปทำความเคารพประธานพิธี นั่งคุกเข่าลงส่งเทียนชนวนให้ประธานพิธีจุดเทียนส่องธรรม ศาสนพิธีกรอีกคนหนึ่งทำความเคารพประธานพิธี เข้าไปยกมือไหว้ เชิญเทียนส่องธรรมออกไปที่ธรรมาสน์รออยู่ ศาสนพิธีกรอีกคนหนึ่งนำพระสงฆ์ขึ้นธรรมาสน์และนั่งเรียบร้อยแล้วผู้เชิญจึงค่อยตั้งเทียนส่องธรรมที่ข้างธรรมาสน์ด้านซ้ายและไหว้ ๑ ครั้งถอยออกไป หลังจากพระสงฆ์แสดงธรรมจบและลงจากธรรมาสน์แล้วศาสนพิธีกรพึงเข้าไปเก็บเทียนส่องธรรมออกมา นำไปดับและเก็บในที่อันสมควร

เทียนส่องธรรมนี้ แต่เดิมมา คือเทียนจุดสำหรับพระสงฆ์คู้หนังสือเทศน์ นิยมตั้งทางด้านซ้ายของธรรมาสน์ ซึ่งเป็นด้านเดียวกับที่วางพัตรอง ส่วนด้านขวาจะใช้วางคัมภีร์เทศน์ ปัจจุบันยังถือเป็นระเบียบ

๔. การเชิญและการรับคัมภีร์เทศน์ ก่อนที่พระสงฆ์จะขึ้นธรรมาสน์ คัมภีร์เทศน์เป็นอุปกรณ์สำคัญอันจะขาดเสียมิได้ในการแสดงธรรมเทศนา เพราะถ้าไม่มีคัมภีร์ ก็จะกลายเป็นการแสดงปาฐกถาธรรมหรือสัมโมทนียกถาไป ไม่ใช่การแสดงพระธรรมเทศนาคัมภีร์เทศน์คือคัมภีร์ที่จารึกบทพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ควรสักการะ ผู้เชิญต้องปฏิบัติดังนี้ ประนมมือโดยใส่คัมภีร์ไว้ระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ เดินไปวางไว้ที่ธรรมาสน์ด้านขวามือของพระเทศน์ ควรหาพานรองรับคัมภีร์วางไว้ก่อนเชิญ วางคัมภีร์บนพานเรียบร้อยแล้วหันไปทำความเคารพประธาน ถอยออกไป

อนึ่ง เป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่า ในขณะที่เชิญคัมภีร์ผู้เชิญไม่ต้องทำความเคารพใครๆ เมื่อวางคัมภีร์เรียบร้อยแล้วจึงค่อยทำความเคารพส่วนในการรับคัมภีร์ออกเมื่อพระสงฆ์แสดงธรรมจบนั้นศาสนพิธีกรทำความเคารพประธานพิธีก่อนแล้วเดินเข้าไปไหว้ ๑ ครั้ง แล้วรับคัมภีร์จากพระสงฆ์ใส่คัมภีร์ระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ ประนมมือเดินออกมาไม่ทำความเคารพใคร นำคัมภีร์ไปไว้ในที่อันสมควรไม่วางในที่ต่ำอันแสดงให้เห็นว่า ขาดความเคารพในพระธรรม ในการเชิญและการรับคัมภีร์นี้นิยมใช้ศาสนพิธีกร ๒ คน เชิญคัมภีร์คนหนึ่ง เชิญพัทธองคหนึ่ง โดยคนเชิญคัมภีร์เดินข้างหน้า เชิญพัทธองคเดินข้างหลัง ทั้งตอนเชิญเข้าทั้งตอนรับออก

๕. การตั้งและการจุดเครื่องทองน้อย ในปัจจุบันนี้ อุปกรณ์สำหรับประธานพิธีจุดบูชาพระธรรมก็ดี จุดบูชาสพก็ดี นิยมใช้เครื่องบูชาชนิดหนึ่งที่เรียกกันว่า เครื่องทองน้อย แต่ก่อนมาใช้เฉพาะในรั้วในวังมีวิธีการตั้งและวิธีการจุดดังนี้

- งานมงคลที่มีการแสดงพระธรรมเทศนา ตั้งโต๊ะเล็ก ๑ ตัวด้านหน้าที่ประธานพิธีนั่ง วางเครื่องทองน้อยบนโต๊ะนั้นตรงกลาง ด้านขวาวางเทียนส่องธรรม ด้านซ้ายวางที่กรวดน้ำ
- งานอวมงคล ด้านหน้าประธานพิธีตั้งแบบที่กล่าวมาแต่จะมีการตั้งที่ด้านหน้าสพ ภาพเหมือนป้ายชื่อ ป้ายอุทิศในงานใหญ่ๆ จะตั้งเครื่องทองน้อย ๒ ชุด ชุดที่หนึ่งสำหรับบูชาสพ ตั้งหันดอกไม้เข้าหาสพ ชุดที่สองสำหรับสพบูชาธรรม ตั้งหันรูปเทียนเข้าหาสพ วิธีการตั้งใช้โต๊ะชุดละตัวสูงต่ำลดหลั่นกันลงมา ชุดบูชาสพใช้ตัวต่ำตั้งด้านนอก ชุดสพบูชาธรรมใช้ตัวสูง ตั้งด้านในใช้หีบสพเพื่อให้เป็นที่จำได้ง่ายว่า จะหันเครื่องทองน้อยไปทางใดให้จำว่า จะบูชาใครให้หันดอกไม้ออกไปทางนั้น และการปักธูปไม้ระกำกับเทียนที่เครื่องทองน้อยนั้น ให้จำว่า ปักธูปซ้ายเทียนขวาของผู้ที่จะจุดบูชา

ส่วนวิธีการจุดเครื่องทองน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับประธานพิธีและสพผู้ลวงลับว่า เป็นพระสงฆ์หรือเป็นฆราวาส และจุดเพื่อการอะไรแยกเป็นข้อๆ ดังนี้

๑. พิธีแสดงพระธรรมเทศนางานมงคล ประธานพิธีเป็นประธานสงฆ์ ศาสนพิธีกรพึงถวายเทียนชนวนจุดเทียนส่องธรรมอย่างเดียวรับศีลจบแล้วเข้าไปถวายเทียนชนวนจุดเครื่องทองน้อยบูชาธรรมประธานพิธีเป็นฆราวาส จุดเทียนส่องธรรมและเครื่องทองน้อยคราวเดียวกันแล้วจึงรับศีล

๒. พิธีแสดงพระธรรมเทศนางานอวมงคลประธานพิธีเป็นพระสงฆ์ ผู้ล่งลับเป็นพระสงฆ์ ศาสนพิธีกร เชิญเทียนชนวนถวายจุดเทียนส่องธรรมและจุดเครื่องทองน้อยบูชาศพ รับศีลจบแล้วจึงจุดเครื่องทองน้อยบูชาธรรมทั้งที่ด้านหน้าประธานพิธี ทั้งที่ด้านหน้าหีบศพจึงเริ่มอาราธนาธรรมต่อไป
๓. พิธีแสดงพระธรรมเทศนางานอวมงคล ประธานพิธีเป็นพระสงฆ์ ผู้ล่งลับเป็นฆราวาส จุดเทียนส่องธรรมจุดเครื่องทองน้อยที่หน้าศพทั้งสองชุด รับศีลจบแล้วจึงจุดเครื่องทองน้อยที่หน้าประธานพิธี
๔. พิธีแสดงพระธรรมเทศนางานอวมงคล ประธานพิธีเป็นฆราวาส ผู้ล่งลับเป็นพระสงฆ์ จุดเทียนส่องธรรม จุดเครื่องทองน้อยที่หน้าประธานพิธี จุดเครื่องทองน้อยบูชาศพ รับศีลจบแล้วจึงจุดเครื่องทองน้อยบูชาธรรมที่หน้าหีบศพ
๕. พิธีแสดงพระธรรมเทศนางานอวมงคล ประธานพิธีเป็นฆราวาส ผู้ล่งรับเป็นฆราวาส จุดเทียนส่องธรรม จุดเครื่องทองน้อย ทุกชุดในคราวเดียวกันแล้วจึงรับศีล

อนึ่ง การจุดเครื่องทองน้อยสำหรับศพบูชาธรรมนั้น ต้องมีผู้จุดแทน หากประธานพิธีมีศหรือฐานันดรต่ำกว่าศพ ให้เชิญประธานพิธีจุด หากมีศหรือฐานันดรสูงกว่า ควรเชิญผู้อื่นจุดแทน แต่หากประธานจะจุดเองก็ไม่ห้าม อีกประการหนึ่ง การจุดเครื่องทองน้อยบูชาศพ ควรเชิญผู้ที่มีศักดิ์ต่ำกว่าผู้ที่ล่งลับหรือผู้ที่เป็นญาติผู้ที่เคารพนับถือเป็นผู้จุดบูชาจะเหมาะสม กรณี โยมบิดามารดาหรือบุคคลอื่นที่เป็นฆราวาสล่งลับไป พระสงฆ์จะจุดเครื่องทองน้อยที่ตั้งบูชาศพก็ได้ แต่เมื่อจุดแล้วไม่ต้องทำความ เพียงแต่ยืนสงบนิ่งสำรวม ถือเป็นการจุดเพื่อแสดงให้ผู้ล่งลับได้ทราบว่าจะบำเพ็ญกุศลอุทิศไปให้

การปฏิบัติงานพิธีมงคลหรืออวมงคลที่มีแสดงพระธรรมเทศนา

พิธีงานมงคลถ้ามีแสดงพระธรรมเทศนา โดยทั่วไปนิยมจัดพิธีแสดงพระธรรมเทศนา ก่อนพิธีเจริญพระพุทธมนต์ มีลำดับการปฏิบัติดังนี้

- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- จุดเทียนส่องธรรม(พระสงฆ์ขึ้นธรรมาสน์)
- จุดเครื่องทองน้อย(ประธานเป็นฆราวาส)
- อาราธนาศีล รับศีล
- จุดเครื่องทองน้อย (ประธานเป็นพระสงฆ์)
- อาราธนาธรรม พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา จบแล้ว
- พระสงฆ์อนุโมทนาบนธรรมาสน์ ประธานพิธีกรวดน้ำ รับพร
- รับพระเทศน์มานั่งที่อาสน์สงฆ์ ถวายเครื่องกัณฑ์เทศน์รับลงจากอาสน์สงฆ์
- นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
- ถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- พระสงฆ์อนุโมทนา ประธานพิธีกรวดน้ำ รับพร

- พรมน้ำพระพุทธมนต์ เจิม ปิดทอง ฯลฯ เสริจพิธี

ส่วนในงานพิธีอวมงคล นิยมจัดพิธีแสดงพระธรรมเทศนาหลังจากพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์จบแล้ว มีลำดับการปฏิบัติพิธีพอสรุปได้ดังนี้

- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- จุดเทียนส่องธรรม (พระสงฆ์ขึ้นธรรมาสน์)
- จุดเครื่องทองน้อย (ประธานเป็นฆราวาส)
- อาราธนาศีล รับศีล
- จุดเครื่องทองน้อย (ประธานเป็นพระสงฆ์)
- อาราธนาธรรม พระสงฆ์แสดง พระธรรมเทศนา จบแล้ว
- พระสงฆ์อนุโมทนาบนธรรมาสน์ ประธานพิธีกรวดน้ำ รับพร
- รับพระเทศน์มานั่งที่อาสน์สงฆ์ ถวายเครื่องกัณฑ์เทศน์รับลงจากอาสน์สงฆ์
- นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
- ถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- พระสงฆ์อนุโมทนา ประธานพิธีกรวดน้ำ รับพร
- พรมน้ำพระพุทธมนต์ เจิม ปิดทอง ฯลฯ เสริจพิธี

ส่วนในงานพิธีอวมงคล นิยมจัดพิธีแสดงพระธรรมเทศนาหลังจากพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์จบแล้ว มีลำดับการปฏิบัติพิธีพอสรุปได้ดังนี้

- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดเครื่องทองน้อยบูชาศพ
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว
- จุดเทียนส่องธรรม พระสงฆ์ขึ้นสู่ธรรมาสน์
- จุดเครื่องทองน้อยที่หน้าประธานพิธี จุดเครื่องทองน้อยบูชาธรรมที่หน้าศพ(กรณีประธานพิธีและศพเป็นพระสงฆ์)

ขั้นตอนการจุดเครื่องทองน้อยได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้อแล้วพึงศึกษาให้เข้าใจ ในเวลาปฏิบัติจะได้ไม่ลังเล

- อาราธนาธรรม พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา จบแล้ว
- รับพระสงฆ์ลงจากธรรมมาสน์มานั่งยังอาสน์สงฆ์ สวดถวายพรพระ
- ถวายภัตตาหาร ถวายเครื่องกัณฑ์เทศน์และจตุปัจจัย ไทยธรรม
- ถวายกุฎยาโยง ทอดผ้าบังสุกุล พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จเก็บกุฎยาโยง
- พระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำ รับพร เสริจพิธี

ผ้าไตรจีวรที่เป็นเครื่องกัณฑ์เทศน์นั้น ในงานมงคลจะถวายไปในคราวเดียวกัน คือ ถวายดอกไม้ ผ้าไตร และสิ่งอื่นๆ ตามลำดับในงานอวมงคลถวายดอกไม้และสิ่งของอื่นก่อน ส่วนผ้าไตรศาสนพิธีกรต้องลาดภูษาโยง แล้วเชิญประธานทอดผ้าบังสุกุล พระสงฆ์องค์แสดงธรรมเป็นองค์พิจารณาผ้าบังสุกุลนั้น พิธีแสดงพระธรรมเทศนา ในพิธีงานมงคลหรืองานอวมงคลดังกล่าวมา มิได้บังคับว่าจะต้องจัดก่อนหรือหลังการเจริญหรือสวดพระพุทธมนต์ แต่ที่แสดงไว้นั้นแสดงตามความนิยมที่จัดกันในปัจจุบัน และเห็นว่า เมื่อจัดตามรูปแบบที่กล่าวมาจะทำให้งานกระชับขึ้น หากจะจัดเป็นรูปแบบอื่นก็ได้ตามที่เห็นว่าเหมาะสมกับเวลาและลักษณะงานนั้นๆ

งานพิธีการศพ

มีงานพิธีอีกประเภทหนึ่งที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกกันว่างานศพ งานชนิดนี้เป็นงานเฉพาะกิจ ต้องจัดเมื่อมีคนเสียชีวิตลงเท่านั้น มิใช่ว่าคิดจะจัดเมื่อใดก็จัดได้ เมื่อมีผู้เสียชีวิตลง ผู้ที่จะจัดพิธีการจะต้องเตรียมการทั้งสถานที่ อุปกรณ์ บุคลากร และกำหนดเวลา พร้อมทั้งขั้นตอนว่าจะทำอะไรก่อนหลังอย่างไร จะแสดงแนวทางปฏิบัติที่เป็นกลางๆ พอสังเขปดังนี้

- เตรียมสถานที่ตั้งศพ จongsala วัด หรือที่ใดที่หนึ่ง
 - นิมนต์พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม บังสุกุลปากหีบ / ปากโกศ(กรณีมีพิธีบังสุกุลปากหีบ)
 - เตรียมอุปกรณ์ เช่น โลงศพ น้ำอบ เตียงรดน้ำศพ ฯลฯ
 - เตรียมบุคลากร เช่น คนตักน้ำส่งให้ผู้มารดน้ำศพ
 - เมื่อได้เวลาพอสมควร เริ่มพิธี โดยเชิญญาติและผู้ที่เกี่ยวข้องรดน้ำศพก่อน
 - ผู้ที่รดน้ำศพคนสุดท้ายคือประธาน (ผู้ใหญ่ที่สุด)
- (งานศพทั่วไป รดน้ำที่มือ เรียกว่า รดน้ำศพ งานศพ ที่ได้รับพระราชทานน้ำหลวง รดที่อก เรียกว่า อาบน้ำศพหรือศพพระสงฆ์ เรียกว่า สรงน้ำศพ
- เชิญศพใส่โลง ตั้งบนแท่นหรือฐานรอง จัดตั้งดอกไม้ประดับจัดตั้งที่บูชา โยงสายโยงไว้

สำหรับเชื่อมกับภูษาโยงให้เรียบร้อย ในช่วงนี้ หากเป็นงานพระบรมราชานุเคราะห์ที่มีเกียรติยศสูง จะมีพิธีบังสุกุลปากหีบด้วยคือนิมนต์พระสงฆ์มาบังสุกุล และมีพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ๑ จบแล้วพักไว้ก่อน เวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. จึงสวดต่ออีก ๓ จบ จากนั้นถวายไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล กรวดน้ำ รับพร หากเป็นงานศพทั่วไปตั้งอาารณาศีลและรับศีลก่อนที่พระสงฆ์จะสวดพระอภิธรรมเสมอส่วนในงานบรมราชานุเคราะห์ ไม่มีอาารณาศีลและรับศีล

การจัดพิธีที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เน้นไปในพิธีที่เป็นทางราชการแต่ในพิธีแบบชาวบ้านหรือแบบท้องถิ่น การจัดสถานที่สำหรับพระสงฆ์และผู้มาร่วมพิธี อาจจะใช้ปูพรม ปูเสื่อ และนั่งกับพื้นในกรณีเช่นนี้ศาสนพิธีกรเมื่อจะปฏิบัติพิธี ก็ต้องนั่งคุกเข่า เช่น การเชิญเทียนชนวนศาสนพิธีกรนั่งคุกเข่าถือเทียนชนวนด้วยมือขวา เริ่มจุดเทียนชนวนประมาณตรงพระสงฆ์รูปที่ ๕ เดินเข้าเข้าไปที่ข้างโต๊ะหมู่บูชา ส่งเทียนชนวนให้เจ้าภาพ เมื่อเจ้าภาพจุดรูปเทียนเรียบร้อยแล้ว รับเทียนชนวนคืนเดินเข้าถอยออกไปดับเทียนชนวนที่ท้ายพระสงฆ์ การอาารณาศีลก็นั่งคุกเข่า

ตรงพระสงฆ์ประมาณรูปที่ ๕ หันหน้าไปทางประธานสงฆ์กราบ ๓ ครั้ง นั่งตัวตรง อาราธนาศีล อาราธนาพระปริตรหรืออาราธนาธรรม ตามแต่กรณี สรุปว่า การปฏิบัติพิธีต่างๆ อย่างต้องนั่งปฏิบัติ แต่หากสถานที่ในพิธี จัดให้พระสงฆ์นั่งบนอาสน์สงฆ์ผู้ร่วมพิธีนั่งบนเก้าอี้ ศาสนพิธีกรต้องยืนปฏิบัติพิธีเช่นเดียวกับการปฏิบัติพิธีทางราชการ ตามธรรมเนียมพิธีของท้องถิ่นแต่โบราณส่วนใหญ่มักมีการนำบูชาพระ นำไหว้พระก่อนที่จะอาราธนาศีล รับผิดชอบ การปฏิบัติพิธีดังกล่าว ศาสนพิธีกรจะต้องใช้พิจารณาญาณในการปฏิบัติว่า ปฏิบัติเช่นไรจึงเหมาะสม ไม่ควรเถรตรงเกินไป

อนึ่ง การจัดพิธีต่างๆ ควรมีการพัฒนาไปในทางที่จะทำให้พิธีนั้นๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ราบรื่น ไม่ติดขัด และเรียบร้อย ไม่ขลุกขลัก ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของงาน ศาสนพิธีกรที่ดีพึงประยุกต์งานพิธีเหล่านั้น ให้ง่ายต่อการปฏิบัติโดยจัดลำดับให้ชัดเจนใช้ไหว้พระปฏิบัติภาวนาแก่พิธีนั้นๆ ให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง อย่าให้หยุดชะงักในระหว่างพิธี

การปฏิบัติงานพิธี

การถวายทานต่างๆ ก็เป็นพิธีการอีกอย่างหนึ่งที่ศาสนพิธีกรควรสนใจ ถึงแม้ว่าการถวายทานมักจะปนอยู่กับงานพิธีอื่นๆ เช่น ถวายสังฆทาน ถวายเสนาสนะ กุฏิ วิหาร ถวายที่ดิน ถวายภัตเพื่อผู้ตายแต่การถวายทานบางอย่าง เช่น การถวายกฐิน การถวายผ้าป่าจะจัดเป็นพิธีการเฉพาะ หรือการถวายทานต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น หากจัดถวายเป็นพิธีการเฉพาะ ผู้เป็นศาสนพิธีกรต้องเข้าใจรูปแบบและวิธีการที่จะจัดพิธีการถวายทานเหล่านั้น ให้น่าศรัทธา น่าเลื่อมใสน่าเอิบอิ่มใจแก่ผู้ที่จะถวายทานประเภทนั้นๆ ในการจัดเตรียมการพิธีถวายทาน มีรูปแบบเหมือนการเตรียมการงานพิธีต่างๆ ไปนั่นเองการถวายทานโดยทั่วๆ ไปจะแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือถวายเฉพาะเจาะจง กับถวายให้หมู่(สังฆทาน)ส่วนลำดับการปฏิบัติพิธีจะแสดงพอเป็นตัวอย่างดังนี้

พิธีถวายสังฆทาน

พิธีถวายสังฆทานเฉพาะเจาะจง ไม่ต้องมีรูปแบบ เมื่อศรัทธาเลื่อมใสพระสงฆ์รูปใด ก็จัดหาสิ่งของที่อยากถวาย นำไปถวายพระสงฆ์รูปนั้นก็เสร็จการ แต่ในพิธีการถวาย ๒ แบบ คือ ถวายรวมไปในพิธีอื่นๆ อย่างหนึ่งกับถวายสังฆทานพิธีเดียวอย่างหนึ่ง สิ่งของที่ถวายสังฆทาน แต่โบราณมา นิยมจัดสิ่งของต่างๆ ให้ครบปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม เช่น จีวร สบง อาหาร เช่น อาหารสด อาหารแห้ง น้ำดื่ม ที่อยู่อาศัย นิยมใช้เงินใส่ซองเขียนแจ้งจุดประสงค์ บำรุงเสนาสนะ กุฏิ วิหาร ยารักษาโรค เช่น ยาแก้ปวดศีรษะ ปวดท้อง เป็นไข ตลอดจนเครื่องใช้ต่างๆ เช่น จาน ชาม ช้อน กระทะ หม้อ เต่า ฯลฯ ตามแต่จะมีศรัทธาหามาได้เวลาจะถวายก็จัดรวมสิ่งของต่างๆ ไว้ นิมนต์พระสงฆ์ โดยไม่เจาะจงเมื่อพร้อมแล้ว ศาสนพิธีกรพึงปฏิบัติตามลำดับดังนี้

- จุจรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาศีล รับผิดชอบ
- ว่านะโม...๓ จบ (เป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่า ก่อนกล่าวคำถวายทานทุกอย่างจะต้องว่านะโม...๓ จบ ก่อนเสมอ)
- กล่าวคำถวายสังฆทาน พร้อมคำแปล

- ประเคนสิ่งของที่นำมาถวาย (หากถวายตอนบ่ายห้ามถวายอาหารสด เช่น ข้าวสุก แขนง หรือกับข้าวอาหารแห้งถวายได้ แต่ไม่ต้องประเคน)
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- เจ้าภาพกรวดน้ำ รับพร เป็นเสร็จพิธี

พิธีถวายกฐิน

ยังมีทานอีกประเภทหนึ่ง มีลักษณะเป็นสังฆทาน คือ ถวายมาเจาะจงพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง แต่สิ่งของถวายที่สำคัญคือ ผ้ากฐินเรียกกันว่า กฐินทาน ทานชนิดนี้มีเวลาถวายจำกัด ในปีหนึ่งๆ จะทำการถวายได้ในเวลา ๑ เดือน คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เท่านั้น ถ้าถวายในเวลาอื่นจากที่กล่าวนี้จะไม่เรียกว่าถวายกฐิน และในวัดหนึ่งๆ ปีหนึ่งจะรับกฐินได้ครั้งเดียวและพระสงฆ์ที่จะรับกฐินนี้ ต้องเป็นพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาถ้วนไตรมาสในวัดนั้น ขาดพรรษาก็รับไม่ได้ กฐินจึงจัดเป็นทานประเภท กาลทาน

กฐินมี ๒ ประเภท คือ กฐินราษฎร์ ได้แก่ กฐินที่ถวายตามวัดทั่วไปที่มีได้เป็นพระอารามหลวง กับกฐินหลวง ได้แก่ กฐินที่พระมหากษัตริย์ทรงถวายในวัดที่เป็นพระอารามหลวง การถวายกฐิน ๒ ประเภทมีขั้นตอน พิธีการ พอสรุปได้ดังนี้

กฐินราษฎร์

- นัดวัด เวลา ที่จะทำการถวายกฐินกับพระสงฆ์
- จัดพิธีสมโภช (ฉลอง) กฐิน โดยจัดแบบงานมงคล(จะจัดหรือไม่จัดก็ได้)
- จัดสถานที่วางเครื่องบริวารกฐินในอุโบสถ ด้านท้ายอาสน์สงฆ์
- จัดโต๊ะตั้งพานแว่นฟ้าวางผ้ากฐิน และจัดพานเทียนพระปาติโมกข์ วางไว้หน้าอาสน์สงฆ์ตรงพระสงฆ์รูปที่ ๒
- จัดเตรียมรูปเทียน สำหรับบูชาพระรัตนตรัย
- จัดเตรียมเทียนชนวน ไฟแช็ก ที่กรวดน้ำ ไว้ด้านท้ายอาสน์สงฆ์

เมื่อถึงวัน เวลา ที่จะถวาย พระสงฆ์ลงมาพร้อม เจ้าภาพและญาติมิตรพร้อมกันในอุโบสถหรือสถานที่ที่จะทำพิธีถวายกฐินศาสนพิธีกรพึงเริ่มพิธีดังนี้

- เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาศีล รับศีล เจ้าภาพลุกจากเก้าอี้มาที่หน้าอาสน์สงฆ์หยิบผ้าห่มพระประธาน

มอบให้ศาสนพิธีกรหรือไวยาวัจกร แล้วอุ้มประคองผ้ากฐินประนมมือ หันหน้าไปทางพระพุทธรูปประธาน ว่านะโม.....๑จบ

- หันมาทางพระสงฆ์ กล่าวคำถวายกฐิน (การถวายกฐินราษฎร์ นิยมให้เจ้าภาพกล่าวนำ ผู้ร่วมพิธีกล่าวตามเพราะส่วนใหญ่เป็นกฐินสามัคคี) คำถวายกฐินควรพิมพ์ติดไว้ที่ผ้ากฐิน เวลาถวายจะได้อ่านสะดวก

- จบแล้ว วางผ้ากฐินบนวานแว่นฟ้า ยกพานประเคนพระสงฆ์รูปที่ ๒ ประเคนพานเทียนพระปาติโมกข์ด้วย(ที่เรียกเทียนพระปาติโมกข์ เพราะพระสงฆ์จะใช้เทียนนี้จุดในเวลาทำสังฆกรรมสวดพระปาติโมกข์)
- ไปนั่งที่เก้าอี้ (ศาสนพิธีกรควรเตรียมหาน้ำดื่มไว้รับรองเจ้าภาพในช่วงนี้ด้วย)
- ในระหว่างนี้ พระสงฆ์กระทำอปโลคนกรรม ลงไปครองผ้ากลับขึ้นมานั่ง
- ศาสนพิธีกร ยกบาตรและสิ่งของบริวารอื่นๆ มาเชิญประธานถวายแด่พระสงฆ์รูปที่ ๑ โดยส่งต่อๆ กันเข้าไปให้เจ้าภาพถวาย จากนั้นเชิญผู้มาร่วมงานถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์
- ปวารณาปัจจัยบำรุงวัด ถวายของค์ครอง คู่สวดและพระสงฆ์ แล้วถวายใบรายการที่ปวารณาแก่ประธานสงฆ์
- พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ รับพร
- กราบลาพระประธาน
- กราบลาพระสงฆ์เป็นเสร็จพิธี
- ถ้ามีบริจาคบำรุงการศึกษาทำพิธีมอบตอนนี้ ถ้าเป็นสิ่งของนิยมนอบภายนอกอุโบสถ

กฐินหลวง

กฐินหลวงมี ๒ ประเภท คือ พระกฐินที่พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินทรงถวายเอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ใดผู้หนึ่งไปถวายแทนพระองค์ เรียกว่า พระกฐินเสด็จพระราชดำเนินมีจำนวน ๑๖ พระอาราม กับกฐินที่ พระมหากษัตริย์พระราชทานให้ผู้มีศรัทธาขอรับพระราชทานไปถวายยังพระอารามหลวงต่างๆ ทั่วประเทศเรียกว่า พระกฐินพระราชทาน ปัจจุบันมี ๒๕๑ พระอาราม

พระกฐินเสด็จ พระราชดำเนิน มีรูปแบบพิธีการถวายดังนี้

- เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงรับผ้าพระกฐินจากเจ้าพนักงานสุภรัต ซึ่งคอยส่งถวายด้านข้างประตูในพระอุโบสถ เสด็จฯ ไปทรงวางผ้าพระกฐินที่พานแว่นฟ้าด้านหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒
- ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระประธานพระราชทานแก่เจ้าพนักงานภูษามาลา ประทับยืน
- อธิบตีกรรมการศึกษา กราบทูลจำนวนพระสงฆ์จำพรรษาจบแล้ว
- ทรงอุ้มประคองผ้าไตร ผินพระพักตร์สู่พระประธานพระอุโบสถ ทรงกล่าวนะโม...๓ จบ แล้วทรงผินพระพักตร์มาทางที่ชุมนุมสงฆ์ ทรงกล่าวคำถวายพระกฐิน จบแล้วทรงวางผ้าพระกฐินที่พานแว่นฟ้าและยกประเคน พระสงฆ์รูปที่ ๒ พร้อมพานเทียนพระปาติโมกข์ ประทับพระราชอาสน์
- พระสงฆ์กระทำอปโลคนกรรม ลงไปครองผ้า ขึ้นมานั่ง
- เสด็จฯ มาทรงถวายบริวารพระกฐินแก่ประธานสงฆ์
- ทรงหลังทักษิณาทก

- พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก
- ทรงกราบลาพระประธานพระอุโบสถ ทรงกราบลาพระสงฆ์เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ เป็นเสร็จพิธี

พระกฐินพระราชทาน เป็นกฐินที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ผู้ที่มิศรัทธา และมีกำลังทรัพย์สามารถที่จะทำการถวายได้ รับพระราชทานนำไปถวายพระสงฆ์จำพรรษาถ้วนไตรมาสยังพระอารามหลวงต่างๆ ทั่วประเทศ การขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน กรมการศาสนารับผิดชอบจัดการการประกาศเชิญชวน รับจอง ประสานงาน จัดซื้อเครื่องพระกฐิน ส่งมอบผู้ที่ได้รับพระราชทาน จัดทำบัญชี กราบบังคมทูลรายงานผู้รับพระราชทานและบัญชีถวายพระราชกุศล

พระกฐินพระราชทาน มีรูปแบบพิธีการถวายดังนี้

- เตรียมการจัดสถานที่ จัดโต๊ะหมู่ถวายราชสักการะและวางผ้าพระกฐินหน้าพระอุโบสถ
- จัดโต๊ะตั้งพานแว่นฟ้าเปล้าและจัดพานเทียนพระปาติโมกข์วางไว้หน้าอาสน์สงฆ์ตรงพระสงฆ์รูปที่ ๒ (นิยมใช้โต๊ะวางพานแว่นฟ้าและพานเทียนพระปาติโมกข์)
- จัดเตรียมรูปเทียน สำหรับบูชาพระรัตนตรัย
- จัดเตรียมเทียนชนวน ไฟแช็ก ที่กรวดน้ำ ไม้ค้ำน้ำท้ายอาสน์สงฆ์

วัน เวลา ที่จะถวายผ้ากฐิน

- ประธานพิธีเดินทางถึงด้านหน้าพระอุโบสถ เข้าไปที่โต๊ะหมู่ซึ่งวางผ้าพระกฐิน
- ทำความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ ขึ้นมือไปเปิดกรวยดอกไม้ ทำความเคารพ
- ยกผ้าไตรขึ้นอุ้มประคอง ขึ้นตรง(ดนตรีบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี) จบแล้วเดินเข้าสู่พระอุโบสถทางประตูกลาง(กรณีพระอุโบสถมี ๓ ประตู) หรือประตูขวามือของประธาน ไปวางผ้าพระกฐินที่พานแว่นฟ้าด้านหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒
- จุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบแล้วลุกมาที่หน้าอาสน์สงฆ์ หยิบผ้าห่มพระประธานมอบให้ศาสนพิธีกรหรือไวยาวัจกรแล้วอุ้มประคองผ้าพระกฐิน ประนมมือผินหน้าไปทางพระพุทธรูปประธาน ว่านะโม ... ๓ จบ หันมาทางชุมนุมสงฆ์ กล่าวคำถวายผ้าพระกฐิน จบแล้ว (คำถวายกฐินต้องพิมพ์ติดไว้ที่ผ้าพระกฐิน) เวลาถวายจะได้อ่านสะดวก และควรทำสำเนาให้ประธานฝึกอ่านให้คล่อง วางผ้าพระกฐินบนพานแว่นฟ้า ยกประเคนพระสงฆ์รูปที่ ๒ และประเคนพานเทียนพระปาติโมกข์ แล้วไปนั่งยังเก้าอี้ประธาน
- พระสงฆ์กระทำอปโลกนกรรม ลงไปครองผ้าพระกฐินแล้วขึ้นมานั่งยังอาสน์สงฆ์
- ประธานถวายบริวารพระกฐินแต่ประธานสงฆ์ หลังจากนั้นผู้มาร่วมพิธีถวายไทยธรรมแด่พระสงฆ์
- เจ้าหน้าที่ประกาศยอดเงินถวายพระกฐิน จบแล้วเชิญประธานประเคนใบปวารณาแด่ประธานสงฆ์

- พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก
- ประธานกรวดน้ำ รับพร (ขณะพระสงฆ์ถวายอดิเรกให้ลงมือไม่ต้องประนมมือ เพราะการถวายอดิเรกนั้นเป็นการถวายพระพรแต่พระมหากษัตริย์โดยเฉพาะต่อเมื่อพระสงฆ์รูปที่ ๒ รับว่า ภาตุ สัพพะมังคะลังจึงประนมมือต่อไป)
- กราบลาพระประธานพระอุโบสถแล้วกราบลาพระสงฆ์ออกจากพระอุโบสถ เป็นเสร็จพิธี หากเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ มอบของที่ระลึก ศาสนพิธีกรพึงเข้าไปช่วยรับของที่ระลึกจากประธานพิธี

พิธีถวายผ้าป่า

ในสมัยกรุงพุททกาล ผ้าป่า คือ ผ้าที่ถูกทอดทิ้ง ไม่มีเจ้าของพระสงฆ์ในสมัยพุททกาล แสวงหาผ้าเพื่อนำมาทำจีวร ก็เก็บเอาผ้าที่เขาทิ้งเหล่านี้มาซัก ตัด เย็บ ย้อม ทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม เพราะผ้าเป็นของหาได้ยาก ที่เรียกว่าผ้าป่า เพราะผ้านี้ใช้คลุมศพบ้าง ใช้อย่างอื่นบ้างและถูกทอดทิ้งไว้ตามป่าช้า หรือที่อื่นๆ จึงได้ชื่อเช่นนั้น แต่ในบาลีเรียกผ้า เช่นนี้ว่า บังสุกุลจีวร แปลว่า ผ้าเปื้อนฝุ่น ในเวลาต่อมาประชาชนเห็นว่าพระสงฆ์ได้รับความลำบากในการแสวงหาผ้า และพระสงฆ์จะทำบุญจึงนำผ้าไปทำที่เป็นทอดทิ้งผ้าไว้ตามป่า เพื่อเป็นการช่วยเหลือพระสงฆ์เมื่อพระสงฆ์ไปพบก็จะได้พิจารณาเอาทำเป็นจีวร จะมีสาเหตุจากการที่ผ้าดังกล่าว ส่วนมากเป็นผ้าที่ใช้คลุมศพหรือใช้ในการศพ จึงมีธรรมเนียมเรียกผ้าที่ใช้ในการศพต่างๆ ไปว่า ผ้าบังสุกุล จนทุกวันนี้

ในปัจจุบัน การถวายผ้าป่าไม่เหลือรูปแบบมาแล้ว แต่กลับมุ่งเน้นไปถึงเรื่องการจัดหาทุนทรัพย์ เพื่อใช้ในการพัฒนาวัดหรือสถานที่ต่างๆ และยังคงแยกเป็นผ้าป่าหนังสือ ผ้าป่าอื่นๆ อีกมากมายแต่เวลาจัดก็จะต้องมีผ้าไว้ด้วยอย่างน้อย ๑ ผืน และต้องหากิ่งไม้มาตั้งนำผ้าไปพาดไว้ ทำเหมือนการทอดผ้าป่าโบราณ พิธีการถวายผ้าป่ามักจะถวายรวมไปในพิธีอื่นๆ หากจะทำพิธีถวายผ้าป่าโดยเอกเทศมีรูปแบบพิธีดังนี้

- จัดเตรียมตั้งองค์ผ้าป่า จัดสถานที่ เครื่องบูชา นิมนต์พระสงฆ์พิจารณาผ้าป่า
- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาศีล รับศีล
- กล่าวนะโม...๓ จบ กล่าวคำถวายผ้าป่าพร้อมคำแปล
- นิมนต์พระสงฆ์พิจารณาผ้าป่า
- พระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำ รับพร เป็นเสร็จพิธี

ส่วนการถวายผ้าป่ารวมกับพิธีอื่นๆ ศาสนพิธีกรพึงปฏิบัติพิธีเหมือนการถวายสังฆทานรวมกับพิธีอื่น

การปฏิบัติงานปกิณกะพิธี

ปกิณกะพิธี คืองานที่เป็นงานเบ็ดเตล็ด เช่น งานพุทธานุโมทนา มังคลาภิเษก เป็นงานพิธีที่จะต้องให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางมาปฏิบัติหากศาสนพิธีกรได้รับมอบหมายงานดังกล่าว พึงปรึกษาท่านผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในงานนั้นๆ

อนึ่ง ในงานพิธีทางราชการยังมีงานอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันจะมีจัดกันบ่อยๆ เพราะมีความจำเป็นที่จะจัดให้งานมีรูปแบบที่สวยงาม อลังการ เช่นงานเปิดอบรม งานวางศิลาฤกษ์ งานยกช่อฟ้า งานเปิดป้าย เปิดอาคาร งานมอบรางวัล หรือเปิดงานใดงานหนึ่งในงานเหล่านี้ เมื่อจะจัดให้มีพิธีสงฆ์ด้วย นิยมจัดเป็นรูปแบบดังนี้

- จัดสถานที่สำหรับประกอบพิธี เช่น ห้องประชุม เต็นท์พิธี
- นิมนต์พระสงฆ์ตามความต้องการ คือ ๕,๗,๙, หรือ ๑๐ รูป
- จัดตั้งอาสน์สงฆ์ในบริเวณพิธี จัดโต๊ะหมู่บูชา
- จัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ เช่น เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน แก้วน้ำ ฯลฯ
- ต้องเตรียมอุปกรณ์เฉพาะงานนั้นๆ เช่น อุปกรณ์วางศิลาฤกษ์ อุปกรณ์เททอง อุปกรณ์ตัดริบบิ้นเปิดงาน อุปกรณ์ปลุกต้นไม้ อุปกรณ์เจิมและพรมน้ำพระพุทธมนต์ ฯลฯ ไว้ให้พร้อม
- หากเป็นงานจัดเพื่อความเป็นสิริมงคล เช่น งานวางศิลาฤกษ์ เปิดป้ายอาคาร เททอง ฯลฯ ต้องวางสายสัญญาณจากสถานที่ประกอบพิธีหรือจากอาคาร มาที่โต๊ะหมู่บูชาพร้อมกับเหล็กลูกมุตตสายสัญญาณไว้ให้พระสงฆ์ถือด้วย
- ต้องจัดทำคำรายงาน คำกล่าวเปิด คำกล่าวปิด คำสวดดี คำถวายพระพร แล้วแต่กรณี
- ต้องจัดทำกำหนดการของพิธีนั้นๆ
- ต้องจัดหาจุบัจจัยไทยธรรมสำหรับถวายพระสงฆ์
- จัดศาสนพิธีกร ประชาสัมพันธ์ และเจ้าหน้าที่ประสานงานให้ชัดเจน
- พึงจัดเตรียมอุปกรณ์ศาสนพิธีเช่นเดียวกับการปฏิบัติงานพิธีทางราชการ

การจัดทำกำหนดการ คำรายงาน คำกล่าวเปิด คำกล่าวปิด คำสวดดี คำถวายพระพร ฯลฯ เป็นส่วนสำคัญของงาน ควรทำให้ชัดเจนเหมาะสม ใช้ถ้อยคำสำนวนให้ถูกต้องกับงาน กับบุคคล กับสถานที่ เช่น งานวางศิลาฤกษ์ คำรายงานหรือคำกล่าวเปิด ควรใช้คำลงท้ายว่าบัดนี้ ได้เวลาอันเป็นอุดมมงคลฤกษ์แล้ว ...งานเปิดประชุม อบรม สัมมนา ควรใช้คำลงท้ายว่า บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว เป็นต้นยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยแล้ว ผู้มีหน้าที่จัดทำเอกสารเหล่านี้ พึงระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะหากใช้ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมแล้ว อาจทำให้เกิดความเสียหายแก่งาน ถูกผู้รู้ตำหนิติเตียนในความไม่รอบคอบได้หากไม่แน่ใจ ควรสอบถามไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนจัดทำ

มีงานอีกประเภทหนึ่ง เป็นงานอวมงคล อาจจะเกี่ยวเนื่องด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์ คืองานขอพระราชทานเพลิงศพหรือไม่เกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ คืองานฌาปนกิจศพ งานนี้แบ่งการปฏิบัติออกเป็น ๒ ภาค คือ ภาคการปฏิบัติในงานทั่วไปก่อนที่จะทำการพระราชทานเพลิงศพหรือทำฌาปนกิจศพ เช่น สวดพระพุทธมนต์ ทำบุญเลี้ยงพระ มีพระธรรมเทศนา สวดมอดิตา บังสุกุลและการเคลื่อนศพเพื่อตั้งบนเมรุก่อนพิธีพระราชทานเพลิงศพหรือพิธีฌาปนกิจศพ ในวันที่จะประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพหรือพิธีฌาปนกิจศพ โดยทั่วไปนิยมจัดงานดังนี้

ภาคแรก

- จัดให้มีการสวดพระพุทธรูปมนต์ เลี้ยงพระ มีพระธรรมเทศนา
- จัดให้มีสวดมาติกา บังสุกุล
- หากมีการเคลื่อนศพขึ้นตั้งบนเมรุ จัดขบวนศพ มีพระสงฆ์นำศพ
- เวียนเมรุโดยเวียนซ้าย (ทวนเข็มนาฬิกา) ๓ รอบ
- ทอดผ้าบังสุกุล ๑ ที่
- จัดโต๊ะสำหรับวางไฟหรือหีบเพลิงพระราชทานไว้ด้านศีรษะของศพ ฟูผ้าขาว
- เตรียมตะเกียงไว้ต่อไฟพระราชทาน
- เตรียมพิธีอ่านหมายรับสั่ง (กรณีพระราชทานเพลิงศพ) เช่น สถานที่อ่าน ไมโครโฟน คนที่จะอ่าน ไม่ควรให้บุตร ธิดา อ่านประวัติของผู้ตาย เพราะอาจเกิดความเศร้าโศกอ่านไม่จบ การอ่านนี้จะอ่านหรือไม่อ่านก็ได้
- เตรียมประธานที่จะจุดไฟพระราชทานเพลิงศพหรือจุดไฟประชุมเพลิง
- หากมีการทอดผ้าไตรจำนวนมาก ให้จัดทอดให้เสร็จก่อนเวลาพระราชทานเพลิงหรือฌาปนกิจ
- เตรียมผ้าไตรสำหรับประธานทอดผ้าก่อนพระราชทานเพลิง
- ประสานกับผู้เชิญไฟหรือหีบเพลิงพระราชทาน ในเรื่องกำหนดเวลา

ภาคสอง

- ผู้เชิญไฟหรือหีบเพลิงพระราชทาน (กรณีพระราชทานเพลิงศพ) แต่งเครื่องแบบปกดีขาว ไว้ทุกข์ เชิญไฟหรือหีบเพลิงพระราชทาน ตามกำหนดเวลา
- ถึงสถานที่ ลงจากรถ เดินตรงไปที่เมรุ โดยผ่านแถวญาติผู้ตายที่ยืนรอรับอยู่
- ไม่พูดคุย ไม่ทักทาย ไม่แสดงความเคารพใครๆ เดินโดยอาการสำรวม

เป็นธรรมเนียมว่า ผู้เชิญสิ่งของพระราชทานต้องสำรวมไม่พูดคุย ไม่ทักทาย ไม่แสดงความเคารพใครๆ ต่อเมื่อวางสิ่งของนั้นแล้วจึงทำความเคารพ พูดคุย ทักทายได้

- ขึ้นบนเมรุ วางไฟหรือหีบเพลิงที่โต๊ะซึ่งจัดเตรียมไว้ทำความเคารพศพ ลงจากเมรุ รอเวลา
- ผู้อ่านหมายรับสั่ง อ่านประวัติผู้ตาย อ่านสำนักในพระมหากรุณาธิคุณ เริ่มอ่านในตอนนี
- จบแล้ว เชิญประธานขึ้นทอดผ้าบังสุกุล นิมนต์พระสงฆ์ พิจารณาผ้าบังสุกุล
- ผู้เชิญไฟหรือหีบเพลิงพระราชทานขึ้นไปบนเมรุ หลังจากพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้ว เชิญประธานประกอบพิธีจุดไฟพระราชทาน
- ประธานพิธีทำความเคารพไปทางทิศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ แล้วจึงประกอบพิธีจุดไฟพระราชทาน เสร็จแล้วทำความเคารพศพพร้อมเจ้าหน้าที่ผู้เชิญเพลิงลงจากเมรุ เจ้าหน้าที่ต่อไฟพระราชทานใส่ตะเกียงไว้
- เชิญผู้มาร่วมงานขึ้นวางดอกไม้จันทน์ มอบของที่ระลึกแก่ผู้มาร่วมงาน
- ประกอบพิธีฌาปนกิจศพ (เผาจริง)

สำหรับในกรณีฉาปนกิจศพ ให้เตรียมจุดไฟใส่ตะเกียงตั้งไว้เช่นเดียวกับไฟพระราชทาน เตรียมดอกไม้จันทน์สำหรับประธานจุดไฟประชุมเพลิงไว้ นอกนั้นปฏิบัติเช่นเดียวกับพิธีพระราชทานเพลิงศพ

รุ่งขึ้นเป็นพิธีถวายภัตตาหารสามหาบในการเก็บอัฐิ หลังจากเจ้าหน้าที่ประจำฉาปนสถานได้ทำฉาปนกิจเสร็จเรียบร้อยแล้วพิธีเก็บอัฐิมีการปฏิบัติดังนี้

- จัดเตรียมโกศสำหรับใส่อัฐิ
- เตรียมดอกไม้ธูปเทียนออกเป็นกลีบๆ เช่น ดอกกุหลาบ ดาวเรือง ฯลฯ น้ำอบสำหรับพรมอัฐิ ผ้าขาวเครื่องทองน้อย
- เตรียมผ้าไตรสำหรับทอดเพื่อบังสุกุล ๓ ไตร
- เตรียมภัตตาหารคาว หวาน สำหรับถวายพระสงฆ์ ๓ ชุด
- เตรียมลู่สำหรับใส่เถ้าและเศษอัฐิ
- เตรียมสถานที่สำหรับประกอบพิธี มีที่นั่งพระสงฆ์
- นิมนต์พระสงฆ์ จำนวน ๓ รูป เพื่อประกอบพิธี

เมื่อถึงเวลาที่กำหนด

- เข้าภาพทอดผ้าบังสุกุล นิมนต์พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล
- โปรยดอกไม้ พรมน้ำอบ เก็บอัฐิ
- โปรยทาน คือ นำเงินชนิดเหรียญมาโปรยให้ทานแก่คนยากจน เป็นการทำกุศลอย่างหนึ่ง
- เชิญอัฐิไปตั้ง ณ สถานที่ที่จัดไว้
- ถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์
- กรวดน้ำ รับพร
- เชิญอัฐิไปบรรจุหรือประดิษฐานในที่ที่จัดไว้ เป็นเสร็จการบางรายจัดพิธีบำเพ็ญกุศลฉลองอัฐิ หลังจากพิธีเก็บอัฐิอีกวิธีหนึ่งโดยจัดให้มีพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ เช่นเดียวกับงานมงคลทุกประการ มีตั้งขันน้ำมนต์ ยกเว้นไม่มีการวงสายสิญจน์เท่านั้นและงานฉลองอัฐิ ถือเป็นงานมงคลงานหนึ่ง น้ำพระพุทธมนต์ที่ทำในงานนี้ใช้พรมให้แก่ญาติผู้ตาย นับว่าเป็นการปลดจากทุกข์โศก ที่ต้องพลัดพรากจากผู้เป็นที่รักนั่นเอง

การจัดพิธีอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การจัดงานวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ งานดังกล่าวที่นิยมจัดกันทั่วไปได้แก่งานวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว งานวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถและงานวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารงานวันปิยมหาราช งานวันมหาเจษฎาบดินทร์ ฯลฯ ในวันสำคัญเหล่านี้ ส่วนราชการ องค์กรเอกชน หรือแม้กระทั่งพ่อค้าประชาชนทั่วไป นิยมจัดงานเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลบ้าง เพื่ออุทิศถวายเป็นพระราชกุศลบ้าง เพื่อถวายพระพรชัยมงคลบ้าง ซึ่งสรุปได้เป็น ๒ ลักษณะงาน คืองานมงคลและงานอวมงคล งานใดจัด

เพื่อถวายพระพรชัยมงคลก็ดี หรือจัดถวายเป็นพระราชกุศลก็ตงงานนั้นจัดเป็นงานมงคล ส่วนงานใดจัดเพื่ออุทิศกุศลที่กระทำถวายเป็นพระราชกุศล งานนั้นจัดเป็นงานอวมงคล งานทั้ง ๒ ประเภท มีแนวการจัดพอเป็นแนวทางดังนี้

งานประเภทมงคล

- จัดเตรียมสถานที่เหมือนการจัดงานมงคลทั่วไป
- จัดตั้งพระบรมฉายาลักษณ์ วางเครื่องราชสักการะ (รูปเทียนแพ กรวยดอกไม้)
- นิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธี (นิยม ๑๐ รูป)
- จัดเตรียมอาหารคาว หวาน จตุปัจจัยไทยธรรม สำหรับถวายพระสงฆ์
- จัดเตรียมอุปกรณ์อื่นๆ ที่จำเป็นต้องใช้ให้พร้อมในการปฏิบัติพิธีจะมีข้อแตกต่างจากงานมงคลทั่วไปดังนี้
- เชิญประธานพิธีจตุรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- ทำความเคารพ เปิดกรวยดอกไม้ถวายราชสักการะ
- ขั้นตอนต่อไปฟังปฏิบัติเช่นเดียวกับงานมงคลทั่วไป

งานประเภทถวายพระพรชัยมงคล

- แบบลงนามถวายพระพรชัยมงคล คือ จัดโต๊ะไว้สำหรับผู้ลงนาม
- จัดบริเวณสถานที่ให้สวยงาม เหมาะสม ประดิษฐานพระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย
- จัดบุคลากรดูแล แนะนำ การลงนามถวายพระพร
- แบบจัดพิธีถวายพระพร ไม่มีพระสงฆ์ คือ จัดตั้งเจดีย์พระบรมฉายาลักษณ์ พระฉายาลักษณ์
- ประดับตกแต่งบริเวณสถานที่ให้สวยงาม เหมาะสม
- จัดผู้มาร่วมพิธีให้เป็นระเบียบว่าใครควรอยู่ตรงไหนอย่างไร
- เชิญประธานพิธีประกอบพิธีตามกำหนดการที่วางไว้ เช่น วางพานพุ่ม เปิดกรวยดอกไม้ถวายราชสักการะอ่านคำถวายพระพร ทำความเคารพพร้อมกัน
- แบบจัดพิธีมีพระสงฆ์ร่วมด้วย คือ จัดโต๊ะหมู่บูชาตามรูปแบบของสำนักพระราชวัง
- จัดอาสน์สงฆ์ นิมนต์พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ จำนวน ๑๐ รูปใช้พัดยศด้วย
- พร้อมแล้วเชิญประธานประกอบพิธีโดยจตุรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- ถวายคำนับพระบรมฉายาลักษณ์
- สมาทานศีล เสร็จแล้ว ทุกคนยืนขึ้น พระสงฆ์ตั้งพัดยศประธานไปเปิดกรวยดอกไม้ ถอยออกมาทำความเคารพอ่านคำสวดถวายพระพรชัยมงคล จบแล้วทำความเคารพพร้อมกัน พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา คนตรีบรรเลง เพลงสรรเสริญพระบารมี จบแล้วถวายความเคารพพร้อมกัน
- พระสงฆ์วางพัดยศ สวดถวายพระพรไปจนจบ

- ประธานและผู้ร่วมพิธีถวายภัตตาหาร พระสงฆ์กระทำทักษิณ (ปัจจุบันนิยมถวายอาหารใส่ ปิ่นโตให้พระสงฆ์กลับไปฉันที่วัด เนื่องจากเวลาจำกัด)ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- พระสงฆ์อนุโมทนา ประธานกรวดน้ำ รับพร จบแล้ว
- ทุกคนยืนหันไปทางพระบรมฉายาลักษณ์ ถวายความเคารพพร้อมกัน เป็นเสร็จพิธี

งานประเภทอวมงคล

- จัดอาสน์สงฆ์ นิมนต์พระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป เพื่อประกอบพิธี
- จัดโต๊ะหมู่ตั้งพระบรมฉายาลักษณ์พระมหากษัตริย์ที่สวรรคต วางเครื่องทองน้อย
- จัดเตรียมอุปกรณ์เช่นเดียวกับงานอวมงคลทั่วไป

ในการปฏิบัติพิธีจะมีข้อแตกต่างจากงานอวมงคลทั่วไปดังนี้

- เชิญประธานพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- จุดธูปเทียนที่เครื่องทองน้อยหน้า พระบรมฉายาลักษณ์ถวายความเคารพ พิธีที่เหลือฟังปฏิบัติ เช่นเดียวกับงานอวมงคลทุกประการ

รวบรวมจากคู่มือการปฏิบัติศาสนพิธี กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ.๒๕๕๐